



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

---

**ЗБІРНИК**  
**наукових статей**  
**студентів та викладачів**  
**відділення порекладу**



Одеса – 2019

*Друкується за рішенням Вченої ради  
факультету РГФ  
Протокол № 6 від 23 січня 2019 р.*

**Відповідальний редактор:**

к.ф.н., доцент ЯРОВЕНКО Л.С.

**Редакційна колегія:**

д.ф.н., професор МАТУЗКОВА О.П.

к.ф.н., доцент БОЛДИРЄВА А.Є.

к.ф.н., доцент ГРИНЬКО О.С.

к.ф.н., доцент ЄРЬОМЕНКО С.В.

к.ф.н., доцент КИРИЛОВА М.Д.

## ПЕРЕДМОВА

Даний збірник наукових статей студентів та викладачів відділення перекладу присвячено загальним та окремим аспектам теорії і практики перекладу. Він містить систематичний виклад сучасних поглядів на основні проблеми перекладу та науки про переклад. На багатому фактичному матеріалі розкриваються закономірності процесу перекладу, способи вирішення конкретних перекладацьких завдань; висвітлюються семантичні, стилістичні проблеми перекладу; розглядаються умови забезпечення його представленості.

Мета збірника – ввести студента в складний і все ще недостатньо досліджений світ теорії та практики перекладу. Автори будуть вважати своє завдання виконаним, якщо цей збірник допоможе нинішнім студентам, слухачам курсів з теорії та практики перекладу побачити і глибше зрозуміти коло питань, пов'язаних з проблемами перекладу як особливого виду людської діяльності.

## ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ АГЕНТИВНОГО НЕЖИВОГО ПІДМЕТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ (на матеріалі англомовного телесеріалу)

Суттєвою рисою, що визначає відмінність синтетичних і аналітичних мов полягає в тому, що в аналітичних мовах існує постійний порядок слів у реченні. Для англійської мови обов'язкова наявність підмета в реченні. В українській та російській мовах, навпаки, такої необхідності не існує, оскільки суб'єкт не обов'язково має бути представлений синтаксично. Такий вислів може бути безособовим або неозначено-особовим.

Саме в наслідок тяжіння англійської мови до речень з дієсловими в особовій формі стало можливим поєднання несумісних в семантичному відношенні дієслів дії з іменниками, в наслідок чого останні стають агентивними неживими підметами.

В представленому дослідженні розглядаються способи передачі агентивного неживого підмету в перекладі на російську мову. Недостатньо освітлена проблема персоніфікації іменників-підметів, які не належать до розряду *Nomina Agentis*, та відсутність систематизованості підходів до їхньої передачі в російській/українській мовах зумовлює **актуальність** нашої роботи.

Дослідження проводилося на матеріалі володаря багатьох премій «Еммі» та інших престижних нагород – серіалу *Vikings* («Вікінги») та його перекладу російською мовою, здійсненого студією *LostFilm*.

Теоретико-методологічною базою роботи стали доробки таких вчених, як В.І. Карабан, А.Д. Швейцер, Т.Р. Левицька і А.М. Фітерман, В.Н. Комісаров, В.Б. Кузнєцов, Т.А. Казакова, Д. Бузаджи та інших дослідників.

Перекладацька практика свідчить, що з двох "паралельних" текстів українською/російською і англійською мовами більшим за обсягом буває, як правило, український/російський текст. Однією з причин цього є притаманні англійській мові тенденція до лаконічності, стислості та компресії мовних засобів. Проте для адекватного перекладу важливо знати не тільки стилістичні риси граматичної будови вихідної та цільової мови і їх відмінності, а й особливості функціонування граматичних елементів у мовленні, тобто традиції і норми їх вживання у вихідній і цільових мовах, що складає суттєву частину мовленнєвої компетенції перекладача [5].

Основна відмінність синтетичних мов від аналітичних в розглянутому питанні полягає в тому, що оскільки в аналітичних мовах існує постійний порядок слів у реченні та обов'язкова наявність підмета (як і присудка). Варто також зазначити, що українська мова тяжіє до безособовості чи неозначеної особовості, коли не суб'єкт виконує певну дію щодо «когось» або «чогось», а, навпаки, «щось» виконується стосовно суб'єкта [2].

Настільки частотне вживання в англійській мові іменників на позначення неживих предметів або понять в ролі агента дії (тобто підмета)

можна розглядати як свого роду персоніфікацію. Проте така персоніфікація аж ніяк не є стилістичним прийомом, бо це – явище мови, а не мовлення, і ні в якій мірі не носить індивідуального характеру.

У перекладознавчій літературі зустрічаються різні варіанти позначення досліджуваного нами об'єкта. Так, Т.А. Казакова називає це явище «граматичною персоніфікацією» [4, 211]. Д. Бузаджи пропонує позначати його як «підмет з обставинним значенням» [3, 12]. Проте в нашому дослідженні ми обрали термін «агентивний неживий підмет», запропонований В.І. Карабаном, як такий, що є найбільш ємним з точки зору нашої роботи. Отже, під агентивним неживим присудком, слідом за В.І. Карабаном, розуміємо підмет, виражений неживим об'єктом, що сполучається з присудком, який позначає дію типову для людини [5, 176]

В українській та російській мовах агентивний неживий підмет є найчастіше ознакою офіційно-ділового та наукового стилів, для яких характерна певна безособовість висловлювань. З іншого боку, такий підмет може надати тексту книжково-архаїчне забарвлення. Наприклад: «*Манера глядеть свысока сделала то, что Онегин совсем не узнал Татьяну*». Агентивні неживі підмети курйозно виглядають в висловлюваннях розмовного або нейтрального характеру, коли сухість, «алгебраїчних» синтаксичної конструкції різко протистоїть доступності, повсякденності змісту фрази [3].

В.Н. Комісаров відзначає, що для англійських речень з неживими іменниками особливо характерне вживання: а) **місць**: *London saw a cold winter last year*; б) **подій** (війна, страйк, візит, тощо): *The war saw significant changes on the island*. в) **проміжків часу** (рік, день, майбутнє) *The future may change this customary relationship* [6, 71].

В.Б. Кузнєцов також ознак виділяє підмети з ознаками сем «подія» та «проміжок часу». Крім того, він відзначає тенденцію до персоніфікації в іменників із семантичною ознакою «**гроші**» (гроші, інвестиції, долар тощо): *Foreign investments registered a fast manufacture growth in the region*, а також у низки іменників, які мають у собі сему «**джерело інформації**» (стаття, лист, роман, кінофільм тощо): *The article covers the latest developments in Iraq*. Також більшу агентивність в англійській мові порівняно з українською/російською мають іменники із семантичною ознакою «**приміщення**» (кімната, будинок, музей, автомобіль, тощо) *The room accommodates 70 people* [7].

А.Д. Швейцер, в цілому поділяючи думку В. Б. Кузнєцова та В.Н. Комісарова, зазначає, що в англійській мові в ролі підмета-агенса при дієслові зі значенням активної дії, каузуючого певний стан, можуть виступати іменники зі значенням події, місяця, часу, стану і процесу [14, 143]. Наприклад:

*Excitement made the sergeant's voice almost unrecognizable.*

*The closure of children's centres and Sure Start projects added to the pressure on vulnerable parents...*

Зазвичай переклад речень з неживим агентивним підметом вимагає синтаксичних трансформацій з урахуванням семантики синтаксичного суб'єкта. Трансформація пояснюється різною лексико-семантичною сполучуваністю іменників-неістот в англійській та українській мовах і більшою поширеністю персоніфікації в англійській мові, порівняно з українською, що призводить до необхідності зняття цього явища під час перекладу [2].

Серед численних класифікацій трансформацій, що здійснюються при перекладі (Т.Р. Левицька і А.М. Фітерман, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишев, Я.І. Рецкер та інші), найбільш доцільної для нашого дослідження виявилась класифікація Л.С. Бархударова, який пропонує звести усі види перетворень чи трансформацій, здійснюваних в процесі перекладу, до чотирьох елементарних типів: заміни, додавання, вилучення та перестановки [1]. Крім того, систематизація вибірки виявила необхідність додати «нульову» трансформацію, яку виділяє В.Н. Комісаров. Таким чином, наша робоча класифікація способів передачі неживого агентивного присудку при перекладі з англійської на українську/російську мови виглядає наступним чином:

1. Заміни – найбільш поширений і різноманітний вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміни можуть піддаватися як граматичні одиниці – форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв'язку і ін. – так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити про граматичні та лексичні заміни.

2. Додавання – передбачають використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідностей в оригіналі.

3. Вилучення – явище, безпосередньо протилежне додаванню. При перекладі вилучення піддаються найчастіше слова, є семантично надмірними, тобто які виражають значення, які можуть бути вилучені з тексту і без їх допомоги [1].

4. Синтаксичне уподібнення – спосіб перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру при перекладі. Цей тип «нульової» трансформації [6].

5. Комбінована трансформація – залучення двох або більше трансформацій в межах одного речення з неживим агентивним підметом.

В межах нашого дослідження з першого та другого сезонів серіалу методом суцільної вибірки було відібрано та проаналізовано 114 речень, що містять неживий агентивний присудок. Це дозволило виявити найтипівші способи його передачі в російському перекладі. Отримані статистичні дані наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1

## Трансформації при передачі неживого агентивного підмету

Трансформація	%
Синтаксичне уподібнення	73,7
Заміни	14,9
Вилучення	10,5
Комбінована трансформація	0,9
<b>ВСЬОГО</b>	<b>100</b>

Виходячи з даних таблиці, найчастотнішим способом перекладу є синтаксичне уподібнення. На нього припадає 73,7 % прикладів.

*If it wasn't a murder why did you not declare your crime to the first person that you met afterwards as the law obliges?*

*Если это не было убийством, почему ты не сообщил первому встречному о случившемся, как того требует закон?*

*But the hoard needs protection, somebody to look after it in this life and the next.*

*Но запасы требуют защиты, чтобы кто-то их охранял и в этой жизни, и в той.*

Другою за частотністю трансформацією є заміна (14,9 %). Наприклад:

*But these times demand a different kind of ruler.*

*Но в настоящее время нужен другой правитель.*

Кількість випадків, що було перекладено за допомогою вилучення складає 12 (10,5 %). Наприклад:

*But they < some stories > still don't prepare you for what really happens here.*

*К такому невозможно подготовиться.*

*My mind tends the same way as Ragnar's.*

*Я согласен с Рагнаром.*

Аналіз виявив лише 1 приклад комбінованої трансформації (заміна + додавання), що складає 0,9%:

*Sire, if we continue to do nothing, their depredations will only spread.*

*Сир, если мы ничего не предпримем, они продолжат разорять наши земли.*

Крім того, нами було проаналізовано які саме трансформаційні заміни було застосовано при передачі неживого агентивного підмету (з точки зору членів речення). Отримані дані представлені в Таблиці 2:



Таблиця 2

**Передача агентивного неживого підмету  
за допомогою інших членів речення**

Спосіб перекладу	%
Непрямий додаток	35,2
Обставина місця	23,5
Обставина причини	17,6
Прямий додаток	11,8
Обставина часу	5,9
Частина присудку	5,9
<b>Всього</b>	<b>100</b>

Виходячи з даних таблиці, найчастотнішим способом перекладу є заміна агентивного неживого підмету на непрямий додаток. На нього припадає 6 прикладів (35,2%):

*I promise you **no harm** will come to your daughter.*

*Твоєї дочки не причинят **вреди**.*

Менш частотні випадки перекладу обставиною місця (23,5%) і обставиною причини (17,6%):

*So far, only their firm **belief** in god's grace and protection prevents them from becoming hysterical and violent.*

*Тільки **благодаря их непреклонной вере** в Божью благодать и защиту еще не начались беспорядки и хаос.*

Найменш частотними виявились випадки перекладу агентивного неживого підмету прямим додатком (11,8%), обставиною часу (5,9%) та частиною присудку (5,9%):

*And your **ribcage** will spring apart.*

*И **разрублю твои ребра** в стороны.*

В цілому, велика кількість випадків перекладу синтаксичним уподібненням змушує підставити під сумнів адекватність перекладу, адже для російської мови не характерне використання неживого агентивного підмету. Проте у деяких випадках збереження такого типу підмету було виправдане, адже воно відповідало нормам сполучуваності в російській мові.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов. – М.: МО, 1975. – 239 с.
2. Бережна О. О. Особливості перекладу неживого підмета в ролі агента дії в англomовних текстах астрономічного дискурсу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu\\_filol\\_2016\\_20%282%29\\_34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%282%29_34)

3. Бузаджи Д.М. Структуры и связи: о роли синтаксиса в переводе.// [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.thinkaloud.ru/featureak.html>.
4. Казакова Т.А. Практические основы перевода. – Серия: Изучаем иностранные языки. – СПб.: Изд-во Союз, 2000. – 320 с.
5. Карабан В.І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (граматичні та лексичні труднощі перекладу з української мови на англійську). – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 405 с.
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). [Электронный ресурс] Режим доступа: [http://www.classes.ru/grammar/43.Теoriya\\_perevoda\\_Lingvicticheskiye\\_aspekty/extfile/help2/html/unnamed\\_30.html](http://www.classes.ru/grammar/43.Теoriya_perevoda_Lingvicticheskiye_aspekty/extfile/help2/html/unnamed_30.html)
7. Кузнецов В.Б. Персоніфікація деяких іменників як важливий вид трансформації при перекладі з української мови на англійську. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/2123/1/04kvbuma.pdf>.
8. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Пособие по переводу с английского языка на русский. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://samlib.ru/w/wagapow\\_a\\_s/levitsk-fitermdoc.shtml](http://samlib.ru/w/wagapow_a_s/levitsk-fitermdoc.shtml)
9. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Серия: Из лингвистического наследия А.Д. Швейцера. Издание 2-е. – М.: Либроком, 2009. – 216 с.

## ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКРАННОГО ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ (на матеріалі серіалу *Sherlock BBC*)

Сьогодні неспинно росте популярність фільмів, відео- та аудіозаписів, які стали невід'ємною частиною нашого життя. З кожним днем посилюється міжкультурна взаємодія в галузі мистецтва і комерційної діяльності. У цих умовах особливо важливою є проблема перекладу фільмів. Аудіовізуальний переклад являє собою міжмовну передачу змісту не тільки художніх кіно- і відеофільмів (цей термін є гіперонімічним відносно терміну «кіно/відеопереклад»), але також комп'ютерних програм, телевізійних програм та випусків новин, рекламних роликів та театральних п'єс. Це дійсно унікальний аспект перекладацької діяльності, що поєднує у собі особливості багатьох інших видів перекладу.

**Актуальність** представленого дослідження зумовлюється, з одного боку, зростаючим інтересом до аудіовізуального перекладу, та, з іншого боку, незначною кількістю розробок в цій галузі в цілому та при вивченні перекладу «вшитих» субтитрів зокрема.

Наше дослідження проводилось на матеріалі перекладу серіалу *Sherlock BBC* виробництва *Hartwood Films* російською мовою. Для аналізу був використаний дубльований переклад «Першого каналу», відомий своєю традиційно високою якістю.

**Теорико-методологічною** базою дослідження послуговували роботи таких вчених як Е. О'Коннел, Х. Діас Сінтас, А. Жарковска, Р.А. Матасов, Е.Б. Іванова, В.Н. Комісаров та інші.

**Аудіовізуальний переклад** (в іншій термінології – мультимедійний, екранний переклад) – це особливий вид перекладацької діяльності, який не можна віднести ні до усного, ні до письмового перекладу, адже він знаходиться між двома цими рівнями. У вітчизняних дослідженнях часто зустрічається термін «кінопереклад», цим терміном оперує, наприклад, В.Є. Горшкова [1]. В закордонних дослідженнях зустрічаються терміни *film translation*, *screen translation* та *audiovisual translation* [8; 7]. Термін «аудіовізуальний переклад» видається нам найбільш ємним та таким, що не обмежує цей вид перекладу лише перекладом фільмів. Саме його ми і використовуємо в нашій роботі.

Дослідники виділяють понад 10 типів аудіовізуального перекладу (як міжмовного, так і внутрішньомовного), які укладаються в 2 стратегії: переозвучування (*re-voicing*) та субтитрування (*subtitling*). До переозвучування відносять: закадровий переклад (*voice-over*, або *half-dubbing*), коментар (*narration*), коментування (*audiodescription*), адаптацію, або вільний коментар (*free commentary*), синхронний переклад (*simultaneous interpreting*), дубляж (*dubbing*). Основними і найбільш поширеними видами аудіовізуального перекладу є дубляж, закадровий переклад та субтитри.

Кожна

з перекладацьких технік має свої особливості і диктує перекладачеві свої правила [6].

Наше дослідження присвячене перекладу субтитрів. Згідно з визначенням тлумачного словника, субтитри – це напис у нижній частині кадру кінофільму, що представляє собою запис або переклад мови персонажів [2]. Субтитри в залежності від їхнього розташування та способу подачі поділяють на :

- *внутрішньомовні (intralingual)*: такий вид субтитрів ще називають вертикальними: усне мовлення перетворюється в письмовий текст, але не мова;

- *міжмовні (interlingual)*: так званий діагональний тип субтитрування, при якому змінюється і перцептивна модальність, і мова;

- *відкриті (open)*, тобто неопціональні, які є невід'ємною фізичною частиною фільму або телепрограми; наприклад титри, написи, назви міст, тощо;

- *приховані (closed)*, тобто опціональні, що подаються у вигляді телетексту, перегляд якого можливий при застосуванні відповідного декодера [6].

Як було зазначено раніше, письмова складова, що є невід'ємною фізичною частиною фільму або телепрограми, належить до відкритого виду субтитрів. Для такої письмової інформації Матасов Р.А. пропонує термін «переклад-палімпсест». Саме цей новий вид перекладу в сфері аудіовізуального перекладу ми досліджували в своїй роботі.

Багато фільмів та серіалів зав'язані на текстовій та графічній інформації на екрані. У деяких випадках, перекладач може передати необхідну інформацію за допомогою субтитрування, але не завжди. В такому випадку, необхідний переклад-палімпсест. Він полягає в заміні оригінального тексту перекладним зі збереженням всіх графологічних особливостей першого. Для його виконання потрібні не тільки перекладацькі, а й технічні компетенції.

Часто, якщо написи зроблені в графічному редакторі, тобто не є фізичними об'єктами, при офіційній локалізації студія надсилає на переклад пакет файлів, в якому містяться не тільки кілька звукових доріжок, але і кілька відео-доріжок, які можна редагувати, а також субтитри в форматі .ass, які можна розміщувати поверхоригінальних написів, змінювати шрифт, розмір, колір тексту і багато інших параметрів [5]. В комплект локалізатора також можуть входити рядки і їх контекст, послідовність фраз в діалозі, технічні подробиці (обмеження на розміри, зображення з текстом, розбиті на спеціальні шари, звуки та їх контекст, шрифти). Виконуючи переклад-палімпсест, перекладач використовує трансформації, схожі з тими, що застосовуються при художньому перекладі. Однак аудіовізуальний переклад має свої особливості. При підготовці екранного тексту часто спостерігаються дві протилежні тенденції: текст оригіналу перевищує обсяг тексту перекладу або текст перекладу перевищує за обсягом текст оригіналу. Причини цього явища такі:

1. Російська мова – синтетична, на відміну від аналітичної англійської, з цієї причини в російських словах більша кількість складів, відповідно, обсяг тексту більше;

2. Англійській мові властиві повні речення, в тому числі і в розмовній мові, в той час як в російській мові використовуються неповні речення та еліпсис [5].

Отже, текст перекладу може вийти коротшим за оригінал. Роблячи висновок, основна проблема перекладача при підготовці тексту до субтитрування, зокрема при перекладі-палімпсесті – досягти зручності сприйняття субтитрів за допомогою правильного розміру субтитру. Для цього перекладач вдається до певних перекладацьких трансформацій [5]. У дослідженому матеріалі були зареєстровані наступні типи перекладацьких трансформацій (за В.Н. Комісаровим)

1. Граматичні заміни (заміни членів речення, форм слова, частин мови);
2. Дослівний переклад (або синтаксичне уподібнення);
3. Цілісне перетворення;
4. Модуляція (смысловий розвиток);
5. Лексико-семантичні заміни (калькування, генералізація, конкретизація);
6. Антонімічний переклад;
7. Членування речення.

У ході дослідження, нами було проаналізовано 121 елемент екранного тексту різного обсягу – від одного слова до цілого речення. Кількісні і частотні показники щодо використання перекладацьких трансформацій продемонстровані у Таблиці 1.

**Таблиця 1**

**Трансформації при перекладі-палімпсесті серіалу Sherlock BBC**  
Отримані статистичні дані вказують на те, що найбільш частотною

Трансформація	Кількість	%
Граматичні заміни	29	33,3
Дослівний переклад	24	27,8
Цілісне перетворення	6	6,8
Модуляція	4	4,6
Лексико-семантичні заміни	18	20,6
Антонімічний переклад	3	3,4
Членування речення	3	3,4
<b>Всього</b>	<b>87</b>	<b>100</b>

перекладацькою трансформацією при перекладі-палімпсесті в серіалі Sherlock BBC є *граматична заміна*, яка спостерігалася у 33,3% відсотках випадків. Наведемо декілька прикладів:

*Pressure point: disabled daughter* – Болевая точка: дочь-инвалид  
*Lestrade says he has a belter.* – Лейстрейд говорит, дело сногшибательное.

Наступним видом перекладацької трансформації, що найбільш часто зустрічається при перекладі-палімпсесті є *дослівний переклад*. Випадки такої трансформації складають 32% від загальної вибірки. Наприклад:

*Come at once if convenient. – Приезжайте немедленно, если удобно.*  
*You have about ten minutes. – У вас около 10 минут.*

**Лексико-семантичні заміни** також є одним з найпоширеніших видів перекладацьких трансформацій, які спостерігаються нами при перекладі-палімпсесті досліджуваного серіалу. Наведемо приклади:

Генералізація: *Lock this place down. – Перекрой все.*

Калькування: *Half Welsh – Полуваллиец.*

Окремо нами було розглянуто **власні назви**, що складають 24 одиниці з загальної вибірки, та способи їхнього перекладу. Через неоднорідність відібраних нами одиниць виникає потреба у їх класифікації. У нашій роботі ми розглянули ряд класифікацій власних імен, запропонованих Д. І. Єрмоловичем, М. П. Кочерганом та Н. В. Виноградовим. Саме класифікація Н. В. Виноградова була прийнята нами як робоча для систематизації вибірки з обраного матеріалу.

В Таблиці 2 відображений кількісно-якісний аналіз видів виділених власних назв:

**Таблиця 2**

**Групи власних назв**

<b>Група</b>	<b>Кількість</b>	<b>%</b>
Антропоніми	17	70,8
Топоніми	3	12,5
Назви компаній, музеїв, театрів і т.д.	4	16,6
<b>Всього</b>	<b>24</b>	<b>100</b>

Отримані статистичні дані вказують на те, що у проаналізованому нами матеріалі переважають антропоніми – вони охоплюють 70,8% від вибірки. Наведемо декілька прикладів власних назв з цієї групи:

*Mycroft Holmes – Майкрофт Холмс*  
*Lady Elizabeth Smallwood – Леди Алисия Смолвуд*  
*John Hamish Watson – Джон Хэмиш Ватсон*

Другою за чисельністю групою виявилася група назв компаній та інших установ (16,6%). Дана група включає в себе назви установ, компаній та державних організацій. Наводимо декілька прикладів:

*Bart's Hospital – больница Святого Варфоломея*  
*London Aquarium – Лондонский аквариум*  
*M.I.6 - Разведывательная Служба*

Топоніми представлені 12,5% елементів та складають одну з найменш репрезентованих груп власних назв:

*Baker Street - Бейкер-стрит*  
*Rockwell South – Южный Рокуэлл*  
*Afghanistan – Афганистан*

Як зазначалося вище, об'єм вибірки склав 24 одиниці. Створюючи основну робочу класифікацію перекладу власних назв, ми спиралися на дослідження таких вчених як Д.І. Єрмолович, С.П. Романова, А.Л. Коралова та І.С. Олексієва. У Таблиці 3 наведені дані якісно-кількісного аналізу, що дозволив виявити найчастотніші та найменш вживані способи перекладу власних назв.

Таблиця 3

Способи перекладу власних імен

Способи перекладу	Кількість	%
Транскрипція	6	25
Транслітерація	12	50
Змішаний переклад	5	20,8
Описовий переклад	1	4,16
<b>Всього</b>	<b>24</b>	<b>100</b>

Таким чином, загальні результати нашої систематизації показали, що найбільш частотними перекладацькими трансформаціями при перекладі-палімпсесті вибраного матеріалу є граматичні заміни (33,3%), дослівний переклад (27,8%) та лексико-семантичні заміни (20,6%). Також нами окремо було розглянуто переклад власних назв, що складають 24 одиниці з загальної виборки. Аналізуючи способи їх перекладу, ми спиралися на власну робочу класифікацію, що була зібрана з розглянутих нами класифікацій різних вчених. Частіш за все власні назви перекладалися за допомогою транслітерації (50%), транскрипції (25%) та змішаного перекладу (20,8%).

В цілому можна зробити висновок, що сфера аудіовізуального перекладу – вельми актуальний вид діяльності з огляду на поширення і велику популярність кіномистецтва. При роботі з аудіовізуальним текстом, переклад піддається низці перетворень, частина яких було досліджено в роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горшкова В.Е. Особенности перевода фильмов с субтитрами // Электронный ресурс. Режим доступа: [http://www.islu.ru/files/rar/2011/Professores/gorshkova/osobennosti\\_perevoda\\_filmov\\_s\\_subtitrami.pdf](http://www.islu.ru/files/rar/2011/Professores/gorshkova/osobennosti_perevoda_filmov_s_subtitrami.pdf)
2. Гришина Е.А. Современный словарь иностранных слов [Текст] / Е.А. Гришина. – СПб.: Дуэт, 1994. – 752 с.
3. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур – М.: Р. Валент, 2001. – 200с.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода. – М.: Высшая школа, 1990. – 80с.
5. Матасов Р.А. Перевод кино/видео материалов: лингвокультурологические и дидактические аспекты: дис. ... канд. филол. наук / Р.А. Матасов. – М., 2009. – 191 с.
6. Савко М.В. Аудиовизуальный перевод в Беларуси / М. В. Савко // Мова і культура. [науковий журнал]. – Киев, 2011. – Вып. 14. Т. VI (152). – С. 353-357.

7. O'Connell E. Screen Translation // The Comparison to Translation Studies // Электронный ресурс. Режим доступа: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13520520009615578>
8. Szarkowska A. The Power of Film Translation. Translation Journal // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.bokorlang.com/journal/32film.htm>
9. Сериал Шерлок (Sherlock) [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.amediateka.ru/serial/sherlok>
10. BBC One Sherlock [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.bbc.co.uk/programmes/b018ttws>



## **ХАРЧОВИЙ КОД КУЛЬТУРИ У ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ**

Свою потребу у виживанні, основу на необхідності вживання їжі, людина втілює у харчові образи, при цьому кодуючи їх. Створений таким чином харчовий код, так само як і фразеологізми, безпосередньо пов'язаний з мовою та культурою.

**Актуальність** виконаного дослідження полягає у тому, що їда залишається головним ідентифікатором у культурі, а фразеологічний фонд мови являє собою найбільш самобутнє лінгвокультурне явище. Дослідження харчового коду у англійських та українських фразеологізмах дає змогу ефективно досліджувати англійську лінгвокультуру та порівнювати її з українською.

**Мета** нашої роботи полягала в дослідженні та порівнянні національно-культурної специфіки фразеологізмів у англійській та українській мовах, описі характеристик харчового коду у англійській та українській фразеології крізь призму лінгвокультури, дослідженні способів передачі образних фразеологізмів з англійської на українську мову.

**Матеріалом** дослідження слугують перші 546 англійських фразеологічних одиниць з харчовим компонентом з Англо-українського фразеологічного словника К.Т. Баранцева, тобто фразеологізми на літери «А» - «L» включно, які становлять близько дві третини відібраного фактичного матеріалу з англійської мови загалом, а також 487 українських фразеологізмів з харчовим компонентом з Фразеологічного словника української мови, укладеного В.М. Білоноженко та ін.

За робоче визначення фразеологізму ми прийняли визначення Віктора Дмитровича Ужченка, оскільки воно синтезує в собі основні ознаки фразеологізмів. Отже, фразеологізми – це «надсловні, семантично цілісні, відносно стійкі (з допущенням варіантності), відтворювані й переважно експресивні одиниці, які виконують характеризуючо-номінативну функцію» [9].

Оскільки у нашій роботі ми розглядали харчовий код, нам необхідно було подати історико-теоретичні передумови дослідження, що стосуються лінгвокультурології як науки. Проаналізувавши бібліографічні джерела за даною проблемою, вслід за Оленою Прокопівною Матузковою визначаємо поняття лінгвокультурології таким чином: «Лінгвокультурологія – область мовознавства інтеграційного характеру, що знаходиться у фінальній стадії самовизначення як самостійна лінгвістична дисципліна, яка вивчає мову як феномен культури та культуру як феномен, що здебільшого створюється мовою, у їх тісному взаємозв'язку з індивідуальною та колективною свідомістю» [5].

Культуру розглядаємо як простір культурних смислів, що розкривають світогляд певного соціуму, та простір кодів, або вторинних знакових систем,

у яких використовуються різні матеріальні та формальні засоби для позначення культурних смислів. Тому розглядаючи поняття лінгвокультурного коду ми спиралися на визначення І.І. Кірсевої: «Лінгвокультурний код – це система символів, об'єднаних тематичною спільністю, що мають єдину образну основу, виконують знакову функцію і є закріпленими за мовними десигнаторами, об'єднаними в лексико-фразеологічне поле. Лінгвокультурний код – симбіоз вербального і культурного кодів, результат експансії культурного коду у природну мову» [3].

При виконанні дослідження перш за все необхідно було надати загальну характеристику англійській та українській кухні. Англійська кухня являє собою прості та ситні страви. Найвідомішими з них є англійський сніданок, що складається з бекону, яєць, ковбаси, а також смажене м'ясо, варені овочі, тости, пудинги та пироги [4].

Підтвердженням тезису про схильність англійської кухні до ситних страв є частотність компонентів *butter, meat, cream, salt, mustard*, які переважно використовуються у фразеологізмах з позитивним значенням. А тезис про схильність англійської кухні до переварення овочів підкреслюється частотністю компоненту *boil*, у якого, втім, переважає негативна оцінка [12]. Пояснюємо це смаковими враженнями, отриманими від споживання даних продуктів.

Українська кухня сформувалася доволі пізно, що пояснюється тривалим і складним процесом становлення української нації. До найуживаніших продуктів відносяться свинина, сало, буряк, пшеничне борошно, гречка, морква, гарбуз, бобові, перець. Серед страв національними є борщ, вареники, галушки [1].

Лексичне поле «їда» ми розділили на такі лексичні групи: види їжі, дії з готування, годування і поїдання їжі, випічка, посуд, фізичні якості та категоріальні ознаки їжі, напої, фізичні процеси приготування їжі та інше. З них найбільш представленою групою є види їжі, обсяг якої складає 36,4% від загальної суми в англійській та 34,7% від загальної суми в українській мовах.

Серед англійських фразеологізмів найбільш частотним харчовим компонентом є дієслово *to eat*, що становить 8,27 відсотків. Наступними за частотою є лексеми *bread* (5,56%), *egg* (3,75%), *to drink* (2,85%), *fish* (2,56%), *butter* (2,4%), *hot* (2,4%), *cheese* (2,1%), *salt* (2,1%), *apple* (1,9%), *cup* (1,9%), *to feed* (1,8%), *meat* (1,8%), *cake* (1,6%), *to cut* (1,6%), *pot* (1,6%), *water* (1,6%). Серед українських фразеологізмів найчастотнішим харчовим компонентом є дієслово *їсти*, що становить 8,9 відсотків. Наступними за частотою є *хліб* (6,27%), *вода* (6,1%), *мед* (4,1%), *сіль* (2,8%), *молоко* (2,47%), *годувати* (2,3%), *риба* (2,3%), *пуди* (2,15%), *мак* (1,98%), *каша* (1,8%), *куніти* (1,8%), *перець* (1,8%), *горіх* (1,65%), *сало* (1,65%).

Загалом при аналізі перших 17 харчових компонентів з найчастотніших у англійській мові та перших 15 в українській мові виявлено 7 харчових компонентів, що мають приблизно однаковий рівень частотності у обох мовах. Частотність інших харчових компонентів суттєво відрізняється,

особливо це стосується таких компонентів, як *egg, butter, hot, cheese, apple, meat, cake, мед, мак, каша, перець, сало*; і це дає змогу розглядати дані харчові компоненти як такі, вживання яких характерне для мови певної національності.

Семантика та конотативність найчастотнішого компоненту *to eat* та *їсти* у народів відрізняються. Якщо у англійській лінгвокультурології відношення позитивної конотації до негативної приблизно співпадає, то в українській превалує негативна конотація. Дещо відрізняється семантика харчових компонентів у різних мовах, проте у обох випадках значення «переживати, здобувати досвід» займає значну частину семантичного ряду:

*To be eaten up with* – аж палати (із заздорців, цікавості тощо);  
*їсти біду*; *Наїстися дрижаків*.

Це пов'язано з паралельністю фізичних та психічних процесів, оскільки людина засвоює інформацію із зовнішнього світу за тим самим принципом, за яким вона засвоює їжу, що поступає до системи травлення [2].

Проаналізуємо декілька харчових компонентів в якості прикладу. У обох лінгвокультурах хліб є символом добробуту, їжі загалом, як, наприклад, у фразеологізмах *as I live by bread* – слово честі, клянусь життям; *daily bread* – насущний хліб. Проте у англійській фразеології лексема *bread* також відбиває відтінок малопоживності, наприклад, *bread and water* – хліб і вода (малопоживна їжа), а в українській фразеології лексема *хліб* тісно пов'язана з працею: *відбивати хліб, недаром хліб їсти*.

Ми також виявили, що смакові враження відіграють велику роль у встановленні взаємозв'язку між харчовим компонентом та його семантичним наповненням, що пояснюється природною схильністю людини розцінювати приємний смак як щось хороше, та відповідно неприємний смак як погане [8]. Наприклад, під час дослідження компоненту *bitter* нами не було виявлено позитивної конотації цієї лексеми взагалі: *Bitter as wormwood* – гіркий як полин; *Bitter cup* – гірка чаша, чаша страждань.

Достатньо представленими складниками у фразеологізмах з харчовим компонентом є слово *meat* (м'ясо) та слова, що позначають «м'ясні» компоненти. У проаналізованих нами фразеологізмах ці образи символізують щастя, успіх, щось необхідне або доцільне. Пов'язуємо це з тим, що м'ясо у англійській культурі не є їжею простого народу [11]: *Carry meat in one's mouth* – бути джерелом прибутку; *Cry roast meat* – розказати всім про своє щастя; *Bring home the bacon* – досягти великих успіхів.

В українській фразеології більш популярним продуктом тваринного походження є сало. Фразеологічні одиниці з компонентом *сало* мають позитивну конотацію, вказуючи на щось приємне та бажане (як *кіт на сало*; *годувати, як на сало*; *як салом мастити*; *як салом по губах*).

При аналізі семантики фразеологізмів з харчовим компонентом ми спиралися на лінгвосеміотичні моделі, які запропонувала М.С. Нікішкова [6]. Ми переосмислили результати процесів трансформації харчового образу у її лінгвосеміотичних моделях, та виявили, що харчові компоненти у складі фразеологізмів описують:

- 1) власне харчову тему ( $\{G^{X[\text{food}]} \rightarrow T\text{-image}_{f1m \rightarrow f2m} \rightarrow FI^{Y[\text{food}]}\}$ );
- 2) характеристику людини зовні, внутрішньо, характеристику її діяльності та поведінки ( $\{G^{X[\text{food}]} \rightarrow T\text{-image}_{fm \rightarrow pm} \rightarrow PI^{Y[\text{person}]}\}$ );
- 3) характеристику ситуації ( $\{G^{X[\text{food}]} \rightarrow T\text{-image}_{fm \rightarrow sm} \rightarrow SI^{Y[\text{situation}]}\}$ );
- 4) не одухотворену річ ( $\{G^{X[\text{food}]} \rightarrow T\text{-image}_{fm \rightarrow tm} \rightarrow TI^{Y[\text{thing}]}\}$ ).

При цьому найчастіше лексеми пов'язані з їдою в англійській мові характеризують діяльність людини, тоді як в українській мові найчастотнішими є лексеми, що характеризують ситуацію, часто пов'язану саме з достатком. На нашу думку, це відбувається тому, що харчовий компонент *хліб* в українській мові є другим за частотою, а одне з його провідних значень – дихотомія «достаток-бідність».

Спираючись на класифікацію М.М. Шанського, ми поділили фразеологізми в обох мовах на чотири типи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполуки та фразеологічні вирази [10]. Найбільш представленими в англійській мові виявилися фразеологічні зрощення, що складають 240 випадків, та фразеологічні єдності в українській мові (263 випадки).

Спираючись на класифікацію Я.Й. Рецкера, нами були проаналізовані способи перекладу образних фразеологічних одиниць з харчовим компонентом з англійської мови на українську [7]. Ми спиралися на збереження саме харчового образу, а не образу як такого. Основною проблемою під час аналізу стало те, що образні фразеологічні одиниці можуть містити не один харчовий компонент, а два. Тому ми розширили класифікацію Я.Й. Рецкера, розглядаючи випадки образних фразеологічних одиниць з двома харчовими компонентами одразу як окремий випадок. Найменш представленим є спосіб передачі з повним збереженням іншомовного образу – сумарно 56 випадків: *Bitter truth – гірка істина, правда; Cream of society – «вершки суспільства»*. Найбільш представленим є спосіб передачі зі зняттям образності, який сумарно становить 335 випадків: *Chaw bacon – роззява; Have a finger in the pie – бути замішаним у чомусь*.

Таким чином, можемо зробити висновок, що, незважаючи на деякі спільні погляди на кулінарний код лінгвокультури, у англійського та українського народів культурно-національний світогляд суттєво відрізняються.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Альхабаш О.А. Смак країни. Українська кухня. – Х.: Аргумент Принт, 2013. – 72 с.
2. Капелюшник Е.В. Отражение динамической модели приготовления и поглощения пищи в семантике образных средств русского языка // Язык и культура. – №1(13). – Томск, 2011. – С. 42-50.
3. Киреева И.И. Структурно-семантические и прагматические характеристики английского лингвокультурного кода «флора»: Автореф. дисс.... канд. филол. наук: 10.02.04. – германские языки. – Самара, 2008. – 22 с.

4. Майол Э. и Милстед Д. Эти странные англичане. Пер. с англ. И. Тогоевой. – М.: Эгмонт Россия Лтд., 2001. – 72 с.
5. Матузкова Е.П. Идентичность и лингвокультура: методология изучения: монографія / Е.П. Матузкова. – Одесса: Издательство КП ОГТ, 2014. – 333 с.
6. Никишкова М.С. Этнолингвокультурный гастрономический код в потребностной коммуникации (на материале английского языка): Дис..... канд. филол. наук: 10.02.19. – теория языка. – Самара, 2017. – 192 с.
7. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Доп. и коммент. Д. И. Ермоловича. – 3-е изд., стереотип. – М.: Р. Валент, 2007. – 244 с.
8. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
9. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: Посібник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 400 с.
10. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. – СПб.: Специальная Литература, 1996. – 192 с.
11. Mason L. Food culture in Great Britain. – Westport, Connecticut: Greenwood Press, 2004. – 264 p.
12. Quick A. 102 English things to do. – Puddington: Old Street Publishing, 2013. – 256 p.

#### **Матеріал дослідження**

13. Англо-український фразеологічний словник. / Уклад. К.Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2005. – 1056 с.
14. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наук, думка, 1993. – 984 с.

## **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА РОСІЙСЬКУ МОВУ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ**

Значення фразових дієслів у сучасній англійській мові дуже важко перебільшити. Кількість цих одиниць мови зростає з кожним роком разом із їх уживаністю. За розрахунками вчених, кількість фразових дієслів в англійській мові сягає більш ніж дванадцять тисяч, і, безперечно, ця цифра не є кінцевою.

Насичена фразовими дієсловами мова є дуже експресивною, влучною та колоритною, вона багата образами, тому вона і становить собою складне завдання для перекладача. Також фактором, що ускладнює переклад фразових дієслів, є відсутність схожих конструкцій в українській та російській мовах.

Як зазначає Джейн Поуві, фразове дієслово – це поєднання «простого» дієслова (що складається з одного слова) та адвербіального або применникового післяйменника, або іноді обох, що становить собою єдину семантичну та синтаксичну одиницю [4, 22]. «Просте» дієслово, що є основою фразового дієслова, також називають базовим, мотивуючим або основним. Щодо дефініції частини мови, яка іде слідом за цим дієсловом, лінгвісти ще не досягли консенсусу: існують такі терміни як «постверб», «частка», «післяйменник».

Фразові дієслова можуть відрізнятися від звичайних позначенням руху (*go out, stand up*), його способу (*walk away from*) або характеристикою (*get off, jump down*), переходу об'єкту з одного стану в інший (*move off*), відсутності змін у стані об'єкту (*stay/keep behind*) та ін. Вони використовуються для підсилення виразності та стислості не лише в розмовній англійській мові, а й у газетно-публіцистичному стилі, юриспруденції та економіці.

Характерними рисами фразових дієслів є цілісність, можливість заміни, ідіоматичність, пасивізація, можливість розташування поствербу до або після іменника або займенника. Через їх ідіоматичність, такі вчені як В. Виноградов та А. Кунін відносять фразові дієслова до фразеологічних одиниць які вони називають фразеологічними зрощеннями особливого типу, або іноді – ідіомами.

Отже, оскільки фразові дієслова відносять до розділу фразеології, слід розглянути загальні способи перекладу фразеологізмів, які повинні бути актуальними в тому числі й для фразових дієслів.

При перекладі фразеологічної одиниці важливо передати сенс та відобразити функцію цієї одиниці. За відсутністю в мові перекладу ідентичного образу перекладач мусить вдатися до пошуку приблизної відповідності.

У своїй роботі «Переклад з англійської на російську» Жанна Голікова пропонує такі способи перекладу фразеологічних одиниць:

1. Фразеологічний переклад:

- а) еквівалент;
- б) варіант, або аналог.

2. Нефразеологічний переклад:

- а) строго лексичний переклад;
- б) калькування, або дослівний переклад;
- в) описовий переклад;
- г) вибірковий переклад із застосуванням синонімів різних стилів,

відповідних стилю фразеологічної одиниці [1, 185-186].

Проте класифікацію перекладу фразеологічних одиниць практично неможливо застосувати при перекладі фразових дієслів.

На жаль, на сьогоднішній день явище перекладу фразових дієслів не достатньо досліджено вченими та не існує окремих класифікацій для адекватної передачі цього явища. Саме тому нам довелося власними зусиллями дослідити це явище та розробити класифікації способів перекладу фразових дієслів.

Переклад фразових дієслів є дуже чутливим до контексту, тому використання форми, наведеної у словнику, може бути недостатнім чи неадекватним. Це змушує перекладача звертатися до трансформаційної моделі перекладу. В статті «Особливості перекладу фразових дієслів українською мовою» І. Дворецька зазначає, що найпоширенішими трансформаціями при перекладі фразових дієслів є конкретизація та генералізація [2, 36-37].

#### **Кількість компонентів перекладного висловлювання**

Інший важливий аспект, який слід урахувати – це кількість компонентів перекладного еквіваленту фразового дієслова. Згідно з цими двома критеріями способи перекладу фразових дієслів можна класифікувати наступним чином:

- 1) переклад на рівні слова;
- 2) переклад словосполученням.

Візьмемо переклад фразового дієслова «look up» простими дієсловами «шукати» або «пошукати». На цьому прикладі ми бачимо, що при перекладі одним словом можна як застосовувати, так і опускати префікс, і навіть у межах способу перекладу на рівні слова є відмінності.

*It's ever since then, I suppose, I started **seeking out** for my donors people from the past, and whenever I could, people from Hailsham* [5, 6].

*Думаю, именно с тех пор я, чтобы выбрать донора и стать его помощницей, начала **искать** людей из моего прошлого и прежде всего из Хейлшема* [6, 7].

У зв'язку з цим ми вбачаємо виправданим та актуальним виділити поодинокий випадок перекладу на рівні слова, а саме переклад за допомогою префіксу. На думку Л. Сміта, англійські дієслова з префіксами в синтетичних мовах є найближчими одиницями мови до англійських фразових дієслів та

найбільш точно передають їх характер . Таким чином, українські префікси, як і післяйменники фразових дієслів, можуть бути лексично навантаженими.

*Tommy burst into thunderous bellowing, and the boys, now laughing openly, started to run off towards the South Playing Field [5,9].*

*Томми громко завопил, а игроки, теперь уже смеявшиеся открыто, побежали к южному игровому полю» [6,11].*

Другий спосіб перекладу – це переклад на рівні словосполучення. В силу того що переклад фразових дієслів залежить від контексту, не завжди можна підібрати влучне однослівне дієслово, щоб забезпечити адекватний переклад. Наприклад, фразове дієслово «take over» на рівні слова перекладаємо як «перейняти», а на рівні словосполучення – як «взяти на себе».

*I just summed up what had been happening to him and said it wasn't really fair [20, 7].*

*Просто напостила в обцих чертах, что с ним вытворяли, и сказала, что это не слишком справедливо [21, 8].*

Фразове дієслово «summed up» передається за допомогою словосполучення «напостила в обцих чертах» .

Окремим випадком перекладу на рівні словосполучення є переклад за допомогою образного словосполучення, тобто фразеологізму. Цей тип перекладу є дуже рідким та може застосовуватися для збереження експресивності та розмовності тексту оригіналу.

*She wasn't having you on, was she? [5, 24].*

*Может, она голову тебе морочила? [6, 24].*

Нижче наведена Таблиця 1, що показує кількісний аналіз способів перекладу на основі класифікації за кількістю компонентів. Спираючись на кількісні дані, можна стверджувати, що найчастішим способом перекладу фразових дієслів є переклад за допомогою слова з префіксом (58%), наступний за частотністю – переклад одним словом (21%), далі йде переклад на рівні словосполучення (17%). Найменш розповсюдженим є переклад за допомогою фразеологізму (4%).

Таблиця 1

Способи передачі фразових дієслів у романі

Спосіб перекладу	Кількість	%
Слово+префікс	58	58
Слово	21	21
Словосполучення	17	17
Фразеологізм	4	4
Усього	100	100

#### **Передача післяйменника**

Останній критерій, який слід враховувати при перекладі фразових дієслів – це передача їх другого компоненту, тобто післяйменника (поствербу). Питання впливу післяйменника на семантику фразового дієслова є досі відкритим та є темою суперечок лінгвістів: або він зливається



з основним дієсловом, втрачаючи своє оригінальне значення, або має абстраговане від дієслова значення.

Згідно з цим аспектом способи перекладу можна розділити на такі:

- 1) опускання значення другого компоненту;
- 2) збереження значення другого компоненту (та його відтворення при перекладі).

Опускання значення післяйменника є дуже розповсюдженим явищем при перекладі фразових дієслів. В деяких випадках, таких як «buy off», ігнорування поствербу при перекладі є доречним та виправданим – «купити» – та не веде до перекручення сенсу висловлення.

*The house was over to our left, and since Tommy was standing straight ahead of us there was no need to go anywhere near him* [5, 10].

*Корпус был слева от нас, а Томми стоял на поле прямо перед нами, и приближаться к нему необходимости не было* [6, 12].

В інших випадках, таких як «take up» в значенні «вигадати», цього не можна допустити, через що значення другого компоненту має бути збережено.

*There have been times over the years when I've tried to leave Hailsham behind* [5, 6].

*Бывало за эти годы и так, что я пыталась оставить Хейлшем позади* [6, 7].

Нижче наведена Таблиця 2, яка надає кількісні дані, спираючись на класифікацією способів перекладу за передачею другого компоненту. Спираючись на кількісні дані, найчастотнішим способом перекладу є збереження значення післяйменника (81%). Опускання значення післяйменника зустрічається у 19% випадків.

Таблиця 2

Способи передачі другого компоненту фразового дієслова

Спосіб перекладу	Кількість	%
Збереження значення післяйменника	81	81
Опускання значення післяйменника	19	19
Усього	100	100

Отже, хоча фразові дієслова не мають абсолютних еквівалентів в українській та російській мовах, безсумнівно, їх відтворення є здійсненням завданням. На нашу думку, два головних критерія, які слід враховувати при перекладі фразових дієслів – це кількість компонентів перекладного висловлення (слово або словосполучення) та передача другого компоненту фразового дієслова (опускання або збереження).

## ЛІТЕРАТУРА

1. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский: Учеб. пособие. – М.: Новое знание, 2003. – 287 с.

2. Дворецька І. В. Особливості перекладу фразових дієслів українською мовою// *Advanced education*. – Вип.2. – 2014. – Київ. – С. 34-39
3. Кунин А. В. Курс фразеології сучасного англійського мови: Учеб. для ін-тів і фак. иностр. яз – М.: Вища школа, 1996. – 200 с.
4. Поуви Д. Англійські фразові дієслова і їх використання: Учеб. посібник. – М.: Виш. шк., 1990. – 176 с.
5. Kazuo Ishiguro. *Never Let Me Go* 2005. – London: Faber and Faber– 222 p.
6. Ісігуро К. Не відпускай мене/ Пер. з англ. Л. Мотылева. – М.: Ексмо – 2007. – 232 с.

## **ОЦІННІ ПРИКМЕТНИКИ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі сучасної англомовної прози)**

Дана стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу оцінних прикметників на матеріалі роману Ієна Мак'юена "Амстердам" та його перекладів двома мовами: російською, що виконаний В. П. Голишевим та українською, виконаного О. Смольницькою.

Такі вчені, як Н.Д. Арутюнова, Е.М. Вольф, В.І. Шаховський, Л.С. Бархударов, В.С. Віноградов, та Т.А. Казакова досліджували категорію оцінності у лексико-семантичній системі мови та проблеми перекладу оцінних прикметників.

Л. С. Бархударов визначив, що досягнення перекладацької еквівалентності ("адекватності перекладу") вимагає від перекладача перш за все вміння зробити численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – з тим, щоб текст перекладу у максимумально можливий повноті передавав всю інформацію, укладену в початковому тексті, при суворому дотриманні норм мови перекладу. З метою зручності опису всі види перетворень чи трансформацій, здійснюваних в процесі перекладу, можна звести до чотирьох елементарних типів, а саме: 1) перестановки; 2) заміни; 3) додавання; 4) опущення [3, 71]. Треба зазначити, що автор також вважає такий розподіл дуже умовним.

У будь-якій мові існують слова та вирази, компонентом семантичної структури яких є емоційне відношення людини, до предмета чи поняття, тобто негативна чи позитивна окраска тих предметів, явищ, дій та якостей, що позначаються даним словом. У цьому випадку прийнято говорити про емоційне забарвлення слова – негативне чи позитивне. Слова, що не містять у собі ніякого оцінного компонента (таких у словнику переважна більшість), вважаються «емоційно нейтральними». Таким чином, лексичні одиниці можуть бути поділені на три основні групи: негативно-емоційні, нейтрально-емоційні та позитивно-емоційні [2, 110].

Переклад оцінних слів, зокрема прикметників, є непростим завданням. Перекладач повинен враховувати сполучуваність прикметників у мові перекладу, брати до уваги структурні особливості мов та особливості вживання тих чи інших прикметників. Під час перекладу оцінних прикметників можна зіткнутися не лише з лексичними, але й з граматичними проблемами.

В емоційному значенні майже завжди проявляється суб'єктивна оцінка – позитивна чи негативна. Завдяки емоційному значенню, що набувається, одне і те ж слово може перекладатися різними словами. Тому прикметники, що мають емоційне значення і надають емоційну забарвленість висловлювання, вимагають перекладу словами, які рівноцінні їм і в емоційному плані. Вони перекладаються як би більш «вільно», ніж прикметники, що не мають емоційного значення [2, 91].

Згідно з Алексеевою, переклад лексичних одиниць може здійснюватися трьома способами:

1. На рівні еквівалентів.
2. На рівні словникових відповідностей.
3. На рівні контекстуальних замін [1, 158].

Оцінні прикметники не є виключенням. Але переклад на рівні еквівалентів стосується дуже вузького прошарка лексичної системи (моносемічних лексем, термінів, власних імен). Через те, ми трансформували цю класифікацію та звели її до наступного вигляду:

1. На рівні словникових відповідностей;
2. На рівні контекстуальних замін;
3. На рівні нульового перекладу.

Усі зареєстровані нами оцінні прикметники було перекладено на означених вище рівнях. При передачі оцінності може відбуватися нейтралізація (послаблення) чи посилення оцінності.

Обсяг проаналізованої вибірки складає 201 слововживання оцінних прикметників, які було вибрано за допомогою методу суцільної вибірки.

Розглянемо, до яких саме замін вдалися перекладачі протягом перекладу даного тексту з англійської мови на російську та українську.

Сперш розглянемо переклад прикметників позитивної та негативної оцінки на рівні словникових відповідностей.

За визначенням словника під керівництвом Ю. Д. Апресяна англійський прикметник *fabulous* має такі варіанти перекладу російською : *вымышленный, легендарный, сказочный, потрясающий, поразительный, невероятный*. Той самий прикметник перекладається українською за допомогою наступних слів: *казковий, легендарний, міфічний, приголомшливий*.

A *fabulous* career ahead of her (9, 15)...

Ее ждала *сказочная* карьера (10, 21)...

Перед нею відкривалася *казкова* кар'єра (11, 21)...

У поданому прикладі англійський прикметник «*fabulous*» було перекладено як «*сказочная*» російською та «*казкова*» українською. Обидва переклади було виконано на рівні словникових відповідностей

Словникові значення прикметника *stupid* в російській мові: *глупый, тупой, бестолковый, скучный*. В українській мові цей прикметник має наступні відповідники: *тупий, дурний, нудний, нетямущий*.

If you don't go away I shall smack your *stupid* face (9, 178).

Если не уйдете, ваша *глупая* физиономия пострадает (10, 176).

Якщо ви не заберетеся геть, я розтовчу вашу *тупу* мармизу (11, 206).

У даному випадку слово «*stupid*» на обидві мови було перекладено прямими словниковими відповідниками «*глупая*» та «*тупу*». Але, окрім того, треба зазначити, що в українському перекладі відбувається посилення конотації у реченні за рахунок перекладу іменника «*face*» негативно забарвленим іменником «*мармиза*». Крім того, у російському перекладі має

місце заміна агентів дії: замість займенника «I» агентом дії стає «*физиономия*».

Але найбільш цікавим, з нашої точки зору, є переклад на рівні **контекстуальних замін**. Незважаючи на велику кількість еквівалентів, перекладач не використовує жодного з них, а знаходить своє власне перекладацьке рішення, виходячи з умов контексту та ситуації. Прагнучи до адекватності, перекладач не повинен забувати про те, що мова перекладу повинна бути бездоганно правильною. Ніяке бажання зберегти граматичні конструкції, фразеологічні сполучення або стилістичні одиниці оригіналу не може служити виправданням порушення норм мови, на який робиться переклад. У деяких випадках англійський прикметник, що має повну відповідність у мові перекладу, проте вимагає при перекладі заміни яким-небудь іншим словом через різну сполучуваність [6, 32]. Саме тому перекладач не завжди може користуватися словниковими відповідниками при перекладі, та змушений створювати свій власний перекладацький еквівалент, виходячи з умов контексту та ситуації. Такі випадки представляють найбільший інтерес при аналізі перекладу оцінних прикметників.

Найчастіше у тексті зустрічається прикметник позитивної оцінки *good*. У російській мові йому відповідають наступні значення за словником: *хороший, приятный, удобный, подходящий, добрый*. В українській: *гарний, добрий, присмний, вправний*.

*She must be good* (9, 15).

*Прекрасная, должно быть, пианистка* (10, 21).

*Мабуть, вона добре грає* (11, 20).

При перекладі речення російською мовою відбулося посилення оцінності прикметника «*good – прекрасная*». Перекладач українського тексту не вдався до стилістичних змін при перекладі прикметника. Слід також відмітити, що в обох реченнях відбулися структурні трансформації, у тому числі, додавання, та заміни частин мови: прикметник було трансформовано у прислівник «**добре**».

Прикметник *fascinating* російською перекладається як *очаровательный, оборотительный, увлекательный, захватывающий*, а українською: *захопливий, чарівний*.

*When had Vernon ever proposed and arranged some fascinating pleasure* (9, 70).

*Вернон когда-нибудь предложил или устроил стоящее увеселение* (10, 73).

Коли це Вернон пропонував і організував стільки захопливих розваг (11, 81).

У наведеному прикладі спостерігається ослаблення оцінності російського перекладу «*fascinating – стоящее*». Українською прикметник було перекладено без жодних стилістичних змін за допомогою прямого словникового відповідника «*захопливих*». Порівняння двох перекладів

демонструє різницю у трактовці лексичної одиниці, що свідчить про суб'єктивний фактор у процесі перекладу.

У наступному прикладі розглянемо спосіб перекладу прикметника *dull*, що має дуже багато словникових відповідників у російській мові: тупой, бестолковый, неповоротливый, медлительный, вялый, унылый, печальный, скучный, неясный та ін. Українською цей прикметник може перекладатися як: нудний, безтолковий, тупий, млавий, похмурий, пригнічений.

Every idea he had was *dull* (9, 154).

Все идеи, приходившие в голову, были *плоскими* (10, 153).

Хай яка у нього з'являлася ідея, вона була *нудна* (11, 178).

Перекладач тексту російською мовою скористався конкретизацією при перекладі та замість багатьох значень за словником він обрав своє, що більш відповідає контексту. В українському варіанті прикметник «*dull*» було перекладено за допомогою словникового відповідника «*нудна*».

Поряд з лексичними замінами при перекладі дуже часто спостерігаються **граматичні заміни**.

A *great* girl. Used to be rather wild (9, 193).

*Прелесть* была довольно необузданная (10, 190).

*Чудова* дівчина. Колись була шаленою (11, 223).

Позитивну конотацію англійського прикметника «*great*» у російському реченні було передано за допомогою іменника «*прелесть*». Крім того, у російському перекладі спостерігається об'єднання двох речень в одне. В українському перекладі граматичної трансформації не спостерігається.

It would be *terrible* for the country if he was prime minister (9, 78).

Если он возглавит правительство, для страны это будет *кошмаром* (10, 80).

Це ж буде *жах* для країни, якщо він стане прем'єр міністром (11, 91).

Обидва переклади ілюструють трансформацію прикметника «*terrible*» в іменники «*кошмар*» російською та «*жах*» українською.

Також розглянемо переклад оцінних прикметників на рівні **нульового перекладу**.

There was his *beautiful* theme (9, 150).

Его *прекрасная* тема (10, 149).

Ось же його *тема* (11, 173).

Ці речення є прикладом того, як різні перекладачі вдаються до різних способів перекладу. В перекладі російською було використано словниковий відповідник «*прекрасная*», тим часом як в українському тексті ми спостерігаємо опущення прикметника взагалі. Опущення зазвичай пов'язане з наявністю надлишкових з точки зору мови компонентів у початковому тексті.

Such a *pleasant, well-ordered* street (9, 192).

Какая *опрятная* улица (10, 189).

Що за *прємна, охайна* вуличка (11, 222).

У даному випадку перекладач російською мовою використав спосіб опущення (*pleasant, well-ordered* – *опрятная*). За рахунок цих змін також

відбулося послаблення позитивної конотації. Перекладач українського тексту не вдався до здійснення нульового перекладу.

*In 1975 he published a hundred-page book which, like all good manifestos, was both attack and apologia* (9, 23).

*В 1975 году он опубликовал книжку страниц в сто, которая, как и всякий хороший манифест, была одновременно и апологией, и наступлением* (10, 29).

*У 1975 році він видав книжку на сто сторінок, що, як і всі маніфести, була і атакою, і апологією* (11, 31).

Нульовий переклад спостерігається тільки в українському перекладі: прикметник «*good*» було опущено взагалі. Використання засобу опущення може бути пов'язане з намаганням перекладача уникнути надмірних елементів оригіналу у перекладі.

*He went straight for whisky, and when Mandy came in he had a terrible row with her* (9, 159).

*Сразу устремился к виски и, когда пришла Манди, страшно с ней поругался* (10, 158).

*Вдома одразу вихилив віскі, й коли повернулася Менді, нагримав на неї* (11, 183).

Даний приклад ілюструє використання прийому опущення лише у перекладі українською мовою: прикметник «*terrible*» опускається взагалі. У свою чергу в російському перекладі відбулася граматична трансформація: прикметник «*terrible*» було перекладено за допомогою применника «*страшно*».

Результати аналізу російського перекладу представлені у таблиці 1, а українського перекладу – у таблиці 2.

Таблиця 1

Способи перекладу оцінних прикметників російською мовою

	Прикметники позитивної оцінки		Прикметники негативної оцінки	
	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток
На рівні словникових відповідностей	77	70%	65	73%
На рівні контекстуальних замін	22	20%	15	16%
На рівні нульового перекладу	12	10%	10	11%
<b>Всього</b>	<b>111</b>	<b>100%</b>	<b>90</b>	<b>100%</b>

Таблиця 2

## Способи перекладу оцінних прикметників українською мовою

	Прикметники позитивної оцінки		Прикметники негативної оцінки	
	Кількість	Відсоток	Кількість	Відсоток
На рівні словникових відповідностей	71	64%	61	68%
На рівні контекстуальних замін	23	20%	20	22%
На рівні нульового перекладу	17	16%	9	10%
<b>Всього</b>	<b>111</b>	<b>100%</b>	<b>90</b>	<b>100%</b>

Жоден переклад неможливо виконати на професійному рівні, не використовуючи різні перекладацькі трансформації. На це існує безліч причин, починаючи від особливостей будови і структури різних мов, закінчуючи мовними нормами і традиціями. Трансформації, тобто зміна граматичних або лексичних характеристик слова, словосполучення чи речення, використовують для адаптації тексту оригіналу до мови перекладу.

Синтез лексичних та граматичних трансформацій у процесі перекладу свідчить про комплексний характер перекладацьких трансформацій.

Окрім того, були зареєстровані нечисельні випадки стилістичного зсуву, а саме посилення чи послаблення конотації.

У результаті практичного дослідження ми визначили, що найчастіше замість дослівного перекладу, перекладачі вдавалися до спеціальних засобів перекладу.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение. – М., «Академия», 2004. – 352 с.
2. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. – М., 1988. – 341 с.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975. – 241 с.
4. Казакова Т.А. Практические основы перевода. – СПб.: Издательство союз, 2001 – 320 с.
5. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К.: Видавниче об'єднання «Вища школа», 1982. – 169 с.
6. Левицкая Т.Р., Фитерман А. М. Пособие по переводу с английского языка на русский. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 260 с.
7. Редкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
8. Швейцер А.Д. Теория перевода. – М., 1988. – 216 с.
9. Ian McEwan Amsterdam. – Anchor Books, 1999. – 195 с.



10. Макьюэн, Иэн. Амстердам; [пер. с англ. В. П. Голышева]. – М.: Издательство «Э», 2017. – 192 с.
11. Мак'юен, Ієн. Амстердам; [пер. з англ. Ольги Смольницької]. – К.: Видавнича група КМ-БУКС, 2017. – 224 с.
12. Новый большой англо-русский словарь / гл. ред. Ю. Д. Апресян. – М.: Русский язык, 2001. – Т.1: 832 с.; Т.2: 829 с.; Т.3: 825 с.
13. Великий англо-український словник / Авт.-уклад. М. В. Адамчик. – Донецьк: «Видавництво Сталкер», 2002. – 1152 с.

## **ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ПРО СТАВЛЕННЯ ДО ОБОВ'ЯЗКІВ В РОСІЙСЬКОМОВНІЙ, УКРАЇНОМОВНІЙ, ІСПАНОМОВНІЙ Й АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ**

Торкаючись теми культури, а саме її проявів у мові, усі дослідники обов'язково звертаються до фразеології.

Проблема фразеології розглядалася в наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених. О.В. Кунін [2], Н.М.Шанський, Д.О. Добровольський, В.М. Телія [3], Г.Г. Соколова писали про фразеологічну семантику, національно-культурну специфіку мовних одиниць розглядали Ю.Д. Апресян, Е.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, питаннями ідіоетнічної фразеології займалися М.М. Кирилова, Т.З. Черданцева та ін.

Метою нашого дослідження стало вивчення й аналіз прислів'їв і приказок про працю в російській, українській, іспанській та англійській мовах, спираючись на дані фразеологічних словників Ю.А. Ларионовой, О.В. Куніна, Oxford Dictionary of English Idioms та Diccionario de refranes, dichos y proverbios. Також за теоретичну базу було взято роботи Тер-МінасОВОЇ [4;5] щодо міжкультурної комунікації, Виноградова для вивчення питань лексикології, Пермякова у питаннях дефініції паремій Н.Н. АмосОВОЇ [1] в процесі заглиблення у вивчення фразеології зокрема. А також для більш глибокого розуміння стилістичних особливостей англійської мови ми звернулися до праці Джона Суолса.

Сучасний комунікативний простір представляє собою доволі складну структуру, де одне з найважливіших місць займають різноманітні види комунікації. Це зумовлено тим, що в різних ситуаціях людина веде себе по різному, тим самим по різному ведучи бесіду з оточуючими. Засоби та способи комунікації формують її характер та специфічні особливості, на основі чого в сучасній комунікативістиці відокремлюють різні типи комунікації. Існує багато класифікацій за різними факторами, та ми зупинилися на найбільш поширенній теорії американського крос-культурного дослідника, Едварда Холла.

Теорія Холла базується на відмінностях ставлення людей до контексту комунікації, яке супроводжує ту чи іншу культурну подію. Учений звернув увагу, що всі культури у своїх міжособистих відносинах використовують деякі несказані скриті правила, які відіграють важливу роль в процесі розуміння подій, що відбуваються. Чим більше необхідно контекстуальної інформації для розуміння соціальної ситуації, тим вища складність культури. А тому тим складніше іноземцям зрозуміти носіїв мови без додаткових знань у даній сфері. У залежності від характеру використання простору та часу Холл поділив усі культури на високо контекстуальні та низько контекстуальні, а також на культури з монохромним та поліхромним використанням часу.

Згідно з дослідженнями Холла, характер та результати процесу комунікації визначаються, окрім вищезазначеного, ще й рівнем інформативності його учасників. Рівень інформативності, у свою чергу, залежить від швидкості обміну інформацією між членами тієї чи іншої соціальної групи. Таким чином, усі культури можна класифікувати за ознакою слабкої чи сильної контекстуальної залежності: чим більший об'єм інформації, що передається, тим вищий контекст даної культури.

У ході накопичення історичного досвіду та інформативної забезпеченості, культури досягають високого рівня контекстуальності. Представники таких культур завжди в курсі подій навколо них і тому для звичайної повсякденної бесіди їм не потрібна детальна інформація. До високо контекстуальних країн відносяться Франція, Іспанія, Італія, країни Близького Сходу, Україна, Росія та Японія.

Велику роль для представників цих культур відіграє невербальний контекст: ієрархія, статус, манера спілкування співрозмовника, його зовнішній вигляд тощо. Так, відображення вікової та статусної диференціації знаходить своє місце в іспанській мові. Окрім загальновідомих *«señor(a)»* та *«señorita»* існує окреме *«cabellero»*, що вживається у звертанні до чоловіків більш похилого віку, підкреслюючи їх статусність та поважність. Даний термін можна порівняти з англійським *«gentleman»*, проте, на відміну від британців, сучасні іспанці й досі звертаються таким чином до чоловіків поважного віку.

Таким чином, прислів'я та приказки високо контекстуальних культур (української, російської та іспанської) будуть мати більшу образність, коли англійські паремії можуть вміщувати в собі більш прямі зауваження щодо лінії, несерйозності тощо.

Вивчаючи матеріал тієї чи іншої культури, ми можемо зустріти низку труднощів щодо його розуміння. Річ у тім, що кожна людина сприймає факти та події, що відбуваються через призму власного світобачення. Це взагалі річ індивідуальна, проте ментальні характеристики можуть об'єднати представників однієї культури, утворюючи характерну їй картину світу [6,412].

Кожна з картин світу, яка в якості відображуваного фрагмента світу представляє мова як особливий феномен, задає своє бачення мови і по-своєму визначає принцип дії мови. Вивчення та зіставлення різних бачень мови через призми різних картин світу може запропонувати лінгвістиці нові шляхи для проникнення в природу мови та її пізнання.

Фразеологічний фонд російської мови відображає не саме серйозне ставлення слов'янських народів до роботи: *«работа не волк ...»*, *«авось да небось»*. А прислів'я про важку працю часто звучать з негативною конотацією *«света белого не видеть»*, тобто ось до чого довела робота.

Відображається і внутрішня зайва самовпевненість «ничего не стоит», що часто є причиною недалекоглядності і неготовності до появи нових перешкод: *«подводные камни»*, *«стать в тупик»*, *«разводит руками»*.

Російська культура визначається, як колективістська, а на думку деяких дослідників, навіть суперколективістська. Представники російської нації звикли все робити разом з кимось, їм важлива думка інших, а особливо думка керівництва, з яким вони, до речі, знаходяться на великій дистанції. Прояв рис колективістської культури спостерігаються в наступних приказках: «*отдать жизнь ради...*» - загальна ідея вище власного щастя; «*лизать пятки*» - велика дистанція між головою і підлеглими, прагнення підлеглих у всьому догодити керівникові.

Цікавим є російська відповідність англійському прислів'ю «*All work and no play*» - «*одна работа без забавы - от нее тупеешь, право*». Англійський варіант частіше викликає асоціації з важким періодом в роботі, коли немає часу на відпочинок. Російська приказка ж несе явну негативну конотацію, нібито без відпочинку і розваг робота беззастережно принесе шкоду [1, 512].

Маючи явно індивідуалістську культуру, англійці високо цінують власну думку і поважають свободу інших. Взагалі, власна думка, власна позиція це чи не найважливіші цінності жителів британських островів. У прислів'ї «*step into someone's shoes*» (займати позицію, яку займає до вас хтось інший) яскраво проявляється неприйняття запозичення чужої ідеї. Але при цьому, англійці зовсім не проти командної роботи, і, розуміючи всю тяжкість майбутньої праці, кажуть: «*No sweet without some sweat*», але при цьому не стануть перекладати всю роботу на колег, тобто «*throw over the wall*». Взагалі, категорично не можна плутати індивідуалізм з егоїзмом, адже, будучи індивідуалістами, британці все одно усвідомлюють, що «*a bargain is a bargain*» - договір дорожче грошей [8, 391].

Щодо іспанської працьовитості, на наш погляд, жителі сонячного узбережжя та важка праця – це несумісні речі. Відходячи від такої суб'єктивної точки зору, ми все одно знайдемо часткове підтвердження цьому у структурі самої мови. У повсякденному спілкуванні часто лунає фраза «*¡déjalo!*» - покинь це! Використовується вона у ситуаціях, коли говорячий не може нічого вдіяти зі складеною ситуацією, або ж в якості поради товаришеві замість нашого «*Сделал дело – гуляй смело*». У структурі самої мови є цікава особливість: окремий спосіб дієслова, Subjuntivo (Субхунтив), аналогів котрому немає ні в українській, ні в російській, ні в англійській мовах. Даний спосіб використовується для показу невпевненості, неоднозначності у чомусь. Наприклад, «*Quizás vaya a trabajar mañana*» - «*Можливо, я попрацюю завтра*». Коли в українській та російській мовах ми використовуємо лише спеціальні вставні слова (можливо, напевно, мабуть), а в скарбниці англійської мови наявні модальні дієслова (may, must, might). У іспанській мові все глобальніше: говорячи про щось неконкретне, ми мусимо повністю змінювати граматичну структуру. Тобто така невпевненість у своїх словах, так само як і неоднозначні обіцянки взятись за роботу, уже досить широко вживанні у мовленні [7, 624].

За теорією вченого Герберта Хофстеде, Іспанія входить до групи країн (разом із Бельєю та Францією) із індивідуалістсько-романською культурою,

де рівень індивідуалізму коливається від помірного до високого показника. Характерними рисами є відособленість, лояльність до власних переконань та горизонтальний колективізм суверенних особистостей.

Щодо граматичних особливостей прислів'їв та приказок, слід відмітити широке використання інфінітивних конструкцій «*Echar por el atajo no siempre ahorra trabajo*» (Не завжди короткий шлях заощадить сили на працю) та виразів із агентом дії у третій особі «*Quien huye del trabajo huye del descanso*» (Хто уникає роботи, уникає й відпочинку), «*Antes que acabes, no te alabes*» (Не перехвалюй себе не закінчивши роботу). Пряме звертання до особистості не таке частотне, як ми це помітили в англійських пареміях. Проте роль іспанського інфінітиву дещо відмінна: у неформальному мовленні він може замінити імператив (наказовий спосіб). Цікавою відмінністю ми вважаємо аналогічне російському прислів'ю «*Кто рано встает, тому Бог подает*». Іспанський варіант лунає наступним чином: «*Al que madruga Dios le ayuda, si madruga con buen fin*» (Хто рано встает, тому Бог помагає, якщо ти встав із добрими помислами), таким чином даючи більш конкретну картину. Взагалі, іспанські прислів'я та приказки відрізняються від усіх інших розглянутих нами відсутністю високої виразності, тобто у них не зустрічається велика кількість засобів мовної виразності: «*Premio del trabajo justo son honra, provecho y gusto*» (Нагорода за чесну працю – це честь, прибуток та задоволення). Коли російське прислів'я з таким же сенсом уже вміщує додатково введений образ: «*Лучше честным трудом добытая корка, чем сдобный пирог, да краденный*».

А якщо у пареміях і пристуня образність, у порівнянні з російськими, українськими та англійськими прикладами, вона досить примітивна: «*Tan sano es el trabajo, como en la sopa el ajo*» (Праця така ж корисна, як зубець часнику до суну) [9].

Аби визначити найбільш вживані у живій мові прислів'я й приказки, ми провели соц. опитування серед носіїв російської, української, англійської та іспанської мов. Аудиторія опитуваних – це люди різного віку та із різних сфер зайнятості.

Перед опитуваними кожної з груп ставилось наступне завдання: назвати декілька прислів'їв й/чи приказок на тему праці, ставлення людей до неї, при цьому не використовувати допоміжних засобів, таких як пошукові системи Інтернету, словники, посібники тощо.

Отже, ми отримали наступні результати. Серед опитаних носіїв російської мови (90% російськомовних українців та 10% росіян) найчастіше лунало прислів'я «*Без труда не вытащишь и рыбку из пруда*». Другим за вживаністю було прислів'я «*Терпение и труд – все перетрут*», далі – «*Работа не волк – в лес не убежит*».

Як бачимо, перше прислів'я, що спадає на думку більшості людей, несе позитивне ставлення до праці, але так само зустрічається вислів із більш легковажним ставленням, проте він був єдиним. Напевно можна стверджувати про явну домінацію іменника «труд», і взагалі приведені приклади мали більш номінальну структуру (перевага іменників над

дієсловами). Така будова речень надає висловам форму узагальненості та об'єктивності, адже відсутність дієслова або використання його інфінітивної форми позбавляє висловлювання прямолінійності та наявності певної особи.

Щодо українських прислів'їв та приказок, ми отримали наступні результати. Найуживанішим було прислів'я «*Хочеш їсти калачі – не сиди на печі*», далі – «*У невмілого руки не болять*», і одна приказка «*Або пан, або пропав*». Із отриманих результатів неможна сказати про чітку перевагу окремих слів, проте такі зазвичай ключові слова, як «*робота*», «*працювати*», «*праця*» майже не зустрічалися. У порівнянні з російськими прислів'ями та приказками, наведені українські є більш образними та метафоричними. Аудиторія опитуваних – це своєю більшістю українські школярі та студенти.

Носії англійської мови, жителі Північної Америки та Британії, найбільше назвали прислів'я «*A bird in a hand is better than two in the bush*», «*Better late than never*», «*A poor workman always blames his tools*», «*If it's not broken, don't fix it*». Цікавим є те, що в даних прислів'ях зберігається така сама образність, що й в українських та російських. Птах, як символ нагороди, також зустрічається у прислів'ї «*Лучше воробей в руке, чем журавль в небе*». Четвертий за популярністю серед опитуваних вислів – «*If it's not broken, don't fix it*» – ми віднесемо скоріш до крилатих висловлювань, а не до прислів'їв чи приказок. Проте у ньому дуже яскраво відображається, так би мовити, «філософія британців» (вислів наводили у приклад жителі Великобританії): не слід втручуватись не у свої справи, якщо тебе не кликали на допомогу. Таким чином, ще раз проявляється індивідуалізм в культурі британців.

До речі, у кожній із груп більшість опитуваних згадували прислів'я, і лише незначна кількість приказок. Причини цьому ми можемо лише допустити. Вважається, що прислів'я мають більш дидактичний характер, ніж приказки, може тому вони більш поширені, адже виконують ширший спектр функцій. Також, приказки мають форму словосполучення, а не граматично завершену структуру. Звикнувши розмовляти повними реченнями, ми підсвідомо оформлюємо свої думки таким чином, щоб висловлювання мало вигляд речення, так як і виглядають прислів'я.

Таким чином, у британській та американській ідеологіях говориться про те, що життя та доля людини знаходяться в її руках, і лише від неї залежить наступний перебіг подій. Тому і дані приклади народної творчості звертаються до індивіда, зайвий раз нагадуючи, що він і є єдина рушійна сила у своєму житті: «*Leave your bad early the rise – make you wealthy, healthy and wise*». І, маючи майже той самий зміст, зовсім інакше лунає російський аналог «*Кто рано встает, тому Бог подает*». Одразу спостерігаємо введення додаткового образу, Бога, який викликає асоціацію із всемогутністю, тобто уже у розумінні вимальовується картина того, що не все залежить від нас. Більше того мова йде про «когось», про третю особу: спостерігаємо за ситуацією, а не беремо в ній участь. І цьому є пояснення, адже з покоління в покоління у нашій свідомості складався образ «долі», «кроку», яких нам не минути, не дивлячись ні на які наші дії.

У іспанській мові, подібно російській та українській, також відокремлюється шаноблива форма «Usted (Vd)», «Ustedes (Vds)» (Ви), коли в англійській мові акцент зміщується на першу особу. Англійське «я» - «I» пишеться з великої літери, а у нашому алфавіті це взагалі остання літера. Тому й результати, отриманні з іспаномовної групи дещо схожі на українські і російські. Так само, у приведених прислів'ях мова здебільшого йде про третю персону: «*A quién madruga Dios lo ayuda*» (*Хто рано встає, тому Бог допомагає*), «*El flojo y el mezquino recorren dos veces el mismo camino*» (*Ледачий та дріб'язковий повертаються на ту саму дорогу двічі*), «*En casa de herrero cuchillo de palo*» (*У будинку коваля ніж із деревини*).

Підводячи підсумок, наведемо кількісні результати нашого дослідження. Отже, серед розглянутих 120-ти (100%) англійських прислів'їв та приказок, 81(67,5%) із них виражало позитивне ставлення до обов'язків, ще 19 (майже 16%) мали форму динамічного звертання, підбурюючи читача до дій. І лише у 20-ти (16,7%) пареміях мова йшла про важливість відпочинку. Серед 98-ми російських прислів'їв та приказок, більша частина (31 приказка та 21прислів'я), а саме 53% вміщували в собі негативну конотацію, виражаючи слов'янську звичку покладатися на долю та сподіватися, що ситуація зміниться сама по собі. Проте в інших 46-ти (47%) пареміях, через введений метафоричний образ, показувалась необхідність старанної праці задля досягнення цілей. Рекордне 61 (83,6%) українське прислів'я й приказка, із досліджених 73-ьох, говорили про працю як заставу успіху, а результат праці – як показник людських якостей. Опрацювавши 85 іспанських паремій, ми відмітили, що хоча більшість із них (57 прислів'їв та приказок (67%)) і несуть позитивну конотацію, але мають форму узагальнено-особових речень, тобто в них не наявне таке пряме й чітке звертання до читача, як, наприклад, в англійських.

Через призму свого світобачення кожна нація по своєму сприймає життя та транслює свої культурні особливості у мові. Вивчення цих особливостей допоможе лінгвістиці більш глибоко проникнути у саму природу мови, а психології – розширити межі людської свідомості та підсвідомості.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Ларионова Ю.А. Фразеологический словарь современного русского языка. — М.:«Аделант», 2014.— 512с.
2. Кунин А.В. Английская фразеология (теоретический курс). — М.: Высшая школа, 1970. — 344 с.
3. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. — М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. — 288 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Межкультурная коммуникация. — М.: Слово, 2000. — 146 с.

5. Тер-Минасова С.Г. Словосочетание в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах. Изд. 2-е, стереотипное. — М.: Едиториал УРСС, 2004. — 144 с.
6. English in academic and research settings. Genre Analysis/ John M. Swales, — Cambridge Applied Linguistics, 2009. — 412p.
7. Diccionario de refranes, dichos y proverbios/ Luis Junceda, — Espasa Calpe, S.A., Madrid, 2006. —712p.
8. Oxford Dictionary of English Idioms, third edition/ edited by John Ayo, — the US, New York: Oxford University Press Inc., 2009. —389p.
9. Офіційний сайт Герберга Хофстеде. Режим доступу: <https://www.hofstede-insights.com/country-comparison>



## ЗВУКОНАСЛІДУВАННЯ ТА ВИГУКИ В ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНИХ КОМІКСІВ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Наша робота присвячена дослідженню звуконаслідувань та вигуків та способів їх перекладу на російську і українську мови у англomовних коміксах. Комікс (з англ. comic – смішний) - серія малюнків з короткими текстами, що утворюють пов'язану розповідь. В газетах США комікси з'явилися у кінці 19 ст. У середині 20 ст. комікс стає одним з найпопулярніших жанрів масової культури. Домінуючу роль у коміксах виконує малюнок. А в якості деякого жанрового специфікатора виступає велика кількість вигуків та звуконаслідувань. *Матеріалом* нашого дослідження стали комікси «Марвел» та «ДіСі», а саме такі випуски як: «Armor Wars», «Batman/Superman», «Larfleeze», «The Walking Dead», «Detective Comic», «Batman», «Batman Eternal», «Batman - Europa (2016)», «Batgirl - Annual», «Batman - The Dark Knight», «Superman», «DC Universe Presents», «All-Star Western (2011)», «Flex Mentallo 2», «Groot (2015)», «Supergirl», «Convergence Batman and the Outsiders», «Invincible», «Worlds' Finest», «The Flash» та їх переклади під редакцією Олександра Шелла, Костянтина Бикова та ін. *Актуальність* дослідження полягає у тому, що тема перекладу первинних та похідних звуконаслідувань та вигуків ще мало вивчена. Науковці ще тільки визначають роль звуконаслідувань та вигуків, а також їх місце у лінгвістиці, аналізують їх функції та особливості перекладу. Отже, нашою *метою* дослідження є визначення класифікацій звуконаслідувань та вигуків і способів їх перекладу на російську та українську мови в англomовних коміксах.

**Звуконаслідувальні слова** – це слова, при вимові яких проявляється їх схожість із звуками живої або неживої природи. Їх звуковий склад мотивований реально існуючим звуком зовнішнього світу. На відміну від вигуку вони не виражають емоцій або спонукань, а являють собою умовне відтворення фонетичних засобів даної мови різного роду звучань: криків тварин та птахів, різноманітних шумів, супроводжуваних ті або інші явища природи і т. інш.

Звуконаслідування бувають первинні та похідні. **Первинне звуконаслідування** (справжнє наслідування звуку) – найменша односкладна і неподільна звуконаслідувальна одиниця. **Похідні звуконаслідування** – це іменні форми, утворенні від первинних звуконаслідувальних коренів шляхом додавання до них афіксів.

Усі звуконаслідувальні слова класифікуються згідно з джерелом звучання, та згідно з частотністю використання. Під джерелами звучання маються на увазі конкретні речі або живі істоти, які відтворюють звук. Багато відомих вчених-лінгвістів намагались класифікувати ономапоеті. Найбільш відомі класифікації розроблені такими вченими як І.В. Арнольд, С. Влаховим

та С. Флоріним, С.В. Вороніним, А. Германовичем (див. напр.: [1; 2; 3; 4]). На основі класифікацій, поданих у роботах С. Влахова та С. Флоріна, А. Германовича, та Н.М. Юсіфова, ми створили власну класифікацію звуконаслідувальних слів, згідно з якою такі слова поділяються на:

- наслідування процесам людини, ударам, падінням, вибухам, звукам війни;
- наслідування людській мові, кашлю, гикавці, плачу, сміху;
- наслідування звукам різних предметів, дзвонів, різних музичних інструментів;
- наслідування явищам природи, звукам, які виникають при зіткненні предмета з повітрям або з рідким середовищем; наслідування тваринам.

Шляхом суцільної вибірки у коміксах було знайдено 204 звуконаслідування. Проаналізувавши звуконаслідування, ми визначили, що більшу частину становлять саме первинні: *knock-knock, honk, bam, clap-clap, sob-sob, splat, sniff*. Їх частка становить 52% (106 випадків). Похідні звуконаслідування зустрілися нам у 98 випадках, що становить 48%. Серед них: *buzzing, to chop, to punch, to growl, to splatter, yapping*.

5 звуконаслідувань (4,5%) зустрілися нам і як первинні, і як похідні (наприклад, *crack – хрясь, повреждать*)

За критерієм джерела звуку ми визначили, що найчастотнішими виявилися наслідування процесам людини, ударам, падінням, вибухам, звукам війни 82 (40%). Наступними за частотністю виявилися наслідування людській мові, кашлю, гикавці, плачу, сміху 50 (25%). Наслідування звукам різних предметів, дзвонів, різних музичних інструментів зустрічалися у 48 прикладах (24%). Наслідування тваринам становлять 14 випадків (6,8 %). Найменшу частку становлять наслідування природи, звукам, які виникають при зіткненні предмета з повітрям або з рідким середовищем зустрілися нам у 10 прикладах (4,9%).

Тема перекладу звуконаслідувань завжди становила інтерес для науковців, її розглядали у своїх роботах І. С. Алексєєва, І. Арнольд, С. І. Влахов та С.П. Флорін, А.І. Воронін, С.В. Германович, Ж.А. Голікова, Л.А. Горохова, В.В. Фатюхін та інші (див., напр.: [1; 3; 11; 12; 15]). Більшість загальноприйнятих звуконаслідувань не зафіксована у словниках, що становить перешкоди на шляху до їх перекладу. Особливих зусиль потребує переклад унікальних авторських звуконаслідувань. Тобто тих, які створюються автором за необхідністю, коли він зустрічає незвичні явища або звуки зовнішнього світу.

Так як тема перекладу ономатопей ще мало вивчена, ми не знайшли класифікації способів перекладу похідних звуконаслідувань. Тому опираючись на роботи С. Влахова, С. Флоріна та А. Алексєєвої, а також беручи за основу аналіз прикладів нашої роботи, ми створили свою класифікацію способів перекладу первинних і похідних звуконаслідувань. Вона включає в себе такі способи як *транскрипція та транслітерація; функціональний аналог; описовий переклад; опущення; заміни; еквівалент*.

Проаналізувавши способи перекладу звуконаслідувань на українську та російську мови у випусках коміксів, ми отримали такі результати:

Таблиця 1

**Способи перекладу звуконаслідувань  
на російську та українську мови**

Спосіб перекладу	Українська мова	Російська мова
Функціональний аналог	104 (51%)	122 (59,8%)
Еквівалент	46 (22,5%)	47(17,1%)
Контекстуальний переклад	24 (11,7%)	10 (5%)
Транскрипція/транслітерація	20 (9,9%)	15(7,3%)
Опущення	10 (5%)	10 (5%)

Ми дізналися, що найпоширенішим способом перекладу на українську мову є передача за допомогою функціонального аналогу. Частка цього способу становить 51%, тобто 104 звуконаслідувань із 204. Наступним за частотністю способом виявився переклад за допомогою еквіваленту – 22,5% (46 випадків). Далі - контекстуальний переклад. Цей спосіб використовувався у 24 випадках, що становить 11,7 %. Наступні способи – транскрипція/транслітерація. 20 звуконаслідувань перекладено цим способом. Опущення при перекладі було використано у 10 випадках (5%).

При перекладі на російську мову найпоширенішим був спосіб підбору функціонального аналогу 59,8%, наступним став пошук еквіваленту – 17,1% випадків. Транскрипція та транслітерація використовувалась у 7,3% випадках. Опущення та контекстуальний переклад нам зустрілися при перекладі 10 звуконаслідувань в обох випадках, що становить 5%.

Розглянемо детальніше:

Отже, одним з найпоширеніших способів передачі звуконаслідувань у коміксах на обидві мові виявився **пошук функціонального аналогу**. У більшості випадків цей спосіб використовується при перекладі авторських та неологічних звуконаслідувань, непоширених у мові перекладу, а інколи й у мові оригіналу. Також цей спосіб зустрічається при перекладі неоднозначних звуконаслідувань.

*Brakoom – шарах (рос.) – шарах (укр.)*

*Lep – чмак (рос.) – ляп (укр.)*

Наступним за частотою використання **підбір еквіваленту**, тобто відповідного звуконаслідування у мові оригіналу.

*Clap clap – хлоп-хлоп (рос.) – хлоп-хлоп (укр.)*

*Whoosh – вжух (укр.) – вжух (рос.)*

*Boom- бум (рос.) – бум (укр.)*

Наступним за частотою використання є способи **транскрипції та транслітерації**. Ці способи використовувались переважно для перекладу первинних звуконаслідувань. Спосіб транскрипції допомагає перекладачу у

випадках, коли для звуконаслідування складно знайти функціональний аналог або якщо воно є авторським. В деяких випадках спосіб транскрипції використовують, коли необхідно передати національний колорит.

*Vroom (рев автомобіля) – вруум (укр.) – врум (рос.)*

*Honk – хонк (укр.) -хонк (рос.)*

*Puff-puff – пафф-пафф (рос.) -пуфф-пуфф (укр.)*

Наступний спосіб передачі звуконаслідувань – **контекстуальний переклад**. Цей спосіб використовують, коли у мові перекладу немає відповідного поняття, а також, коли потрібно ширше розкрити значення певного слова.

*Under the normal run of things I would have been **shuffling** about with old American magic, but this is not normal run of things.*

*В обычной ситуации я стал бы **дергаться** в такт этой старой доброй американской феерии, но сейчас совсем не обычная ситуация.*

*Hey, Turkey quit **splashing**.*

*Гей, мугиряко, ти мене **залянав**.*

Останній спосіб перекладу звуконаслідувань – **опущення**.

***Coughs and sneezes spread diseases.***

*Когда ты **чихаешь**, ты всех заражаешь.*

У цьому прикладі одразу два звуконаслідування – «*cough*», «*sneeze*».

Звуконаслідування «*cough*» перекладач опускає, так як він вважає його надлишковим. Речення без цього звуконаслідування не втрачає смисл. Також опущення в даному прикладі дає змогу зберегти риму та ритм.

*This whole job is **padding** against the tide.*

*Робота на дворі не для слабаків.*

**Вигук** – це особлива частина мови, яка використовується для вираження почуттів та бажань мовця, проте не відноситься ані до самостійних, ані до службових частин мови.

За своїм утворенням вигуки діляться на первинні та похідні. **Первинні вигуки** - це ті, що не мають зв'язку із жодною частиною мови. Для первинних вигуків характерна полісемія, так як значення такого вигука буде визначатися інтонацією та тоном. **Похідні вигуки** – це вигуки які співвідносяться із частинами мови.

Більшість вигуків утворилися шляхом переходу з інших частин мови. Подібний перехід інших частин мови і фраз в вигуки завжди пов'язаний зі стрибком - повною втратою старого значення слова і формуванням нового, того що виражається найчастіше інтонацією, можна назвати **інтер'ектівацією** (від латинського *interjectio* - вигук).

Інтер'ектівації піддаються:

-іменники: *боже, кришка, біда, караул*

-дієслова: *вистачить, припини, скажи, кинь*

-прислівники: *геть, вперед, прямо, досить*

На сьогоднішній день не існує єдиної семантичної класифікації вигуків. Це обумовлено тим, що всередині категорії вигуків ми маємо групи різнірідні по своїм структурним якостям [12].

А.І. Германович виділяє дві групи вигуків: емоційні (ті, що виражають почуття) та імперативні (наказові) які виражають волю людини. Кожна з цих груп має структурні та семантичні підрозділи.

Таким чином емоційні вигуки поділяються на: а) вигуки, значення яких визначається інтонацією; б) вигуки із стійким, більш-менш певним значенням. До першої групи можна віднести первинні вигуки, що складаються з одного голосного звуку або одного голосного та декількох приголосних. Значення таких вигуків буде визначатися не стільки звуками, їх характерними особливостями, скільки тоном, тривалістю та висотою звуку.

Другу групу становлять вигуки із стійким значенням, більш або менш незалежним від інтонації. Сюди можна віднести такі вигуки як *ха-ха-ха*, *хі-хі-хі*, *хе-хе* (виражають насмішку або сарказм) *дякую*, *привіт* (привітання, вдячність).

Імперативні вигуки можна розділити на: а) вигуки призову (*гей*, *агов*); б) накази рухатися або зупинитися (моторні вигуки): *стоп!*, *зачекай!* *йди!* в) накази мовчати: *шиши*, *тссс*; г) професійні вигуки

Вигуки також попадають до однієї з наступних груп: 1) вигуки, що мають форму слова; 2) вигуки, що мають форму словосполучення; в) вигуки, що мають форму речення [14].

Складнощі при перекладі вигуків постають через те, що не завжди еквіваленти у мовленнєвих системах можуть бути використані у якості готових універсалів для передачі вигуків на мову перекладу, так як семантичний зміст тієї або іншої одиниці може варіюватися залежно від мовленнєвої ситуації.

Найважливішим моментом при перекладі вигуку є встановлення функціональної тотожності між одиницею мови, з якої виконується переклад та одиницею мови перекладу. Тому при перекладі часто використовують мовленнєві засоби, що не співпадають за своїм формальним характером з елементами оригіналу, але виконують аналогічну функцію.

Дослідивши та проаналізувавши переклад англійських вигуків на українську та російську мови ми створили власну класифікацію способів їх перекладу:

- 1) Транскрипція/транслітерація
- 2) Функціональний аналог
- 3) Опущення
- 4) Еквівалент

Проаналізувавши переклад вигуків у коміксах з англійської на українську та російську мови ми отримали такі результати:

Таблиця 2

**Способи перекладу вигуків на російську та українську мові**

Спосіб перекладу	Українська мова	Російська мова
Еквівалент	66 (45,4%)	65(44,5%)
Функціональний аналог	60 (41%)	59(40,4%)
Транскрипція/транслітерація	20 (13,6%)	22(15,1%)

Отже, найчастотнішим способом перекладу вигуків на обидві мови став підбір еквіваленту – 66 вигуків (45,4%). А при перекладі на російську мову такий спосіб був використаний при перекладі 65 вигуків (44,5%).

*Shut up!* – замовкни! – заткнись!

*Wait!* – зачекай! – подожди!

*Good* – добре - хорошо

При перекладі на російську мову найчастіше використовувався спосіб пошуку функціонального аналогу. Цим способом було переведено 59 вигуків, що становить 40,4%. При перекладі на українську цим способом переклали 60 вигуків (41%).

*Listen* – смотри

*Holy* – ах ты ж!

*Freeze* – Ані руш!

Наступним за частотністю використання є спосіб транскрипції/транслітерації. При перекладі на українську цим способом переклали 20 вигуків (13,6%), а на російську – 22 вигуків (15,1%).

*Auf ha hauf* – ауф ха хауф (рос.) – ауф ха хауф (укр.)

*Agh* – агх - агх

Таким чином, робимо висновок, що знаходження перекладу для вигуків має певні труднощі. У більшості випадків неможливо використати буквальный переклад вигуку. Необхідно шукати вигук у мові перекладу, що підходить ситуативно. А вибір способу передачі звуконаслідування є дуже суб'єктивним і залежить від індивідуальності перекладача. Не існує певних правил для того, щоб визначити яким способом потрібно перекласти звуконаслідування. Тому перекладач обирає спосіб передачі звуконаслідування згідно своїх переваг та, по більшій частині, опираючись на контекст.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: учеб. пособие для филологических и лингвистических фак. вузов / И.С. Алексеева. – М.: Академия, 2004. – 325с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: Учебник для институтов и факультетов иностранных языков – 3-е изд., переработанное и дополненное – М.: Высшая школа, 1986.
3. Виноградов В.В. История слов. – М.: Институт русского языка им. В. В. Виноградова, 1999. – 142 с
4. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. – М.: Высшая школа, 1986. – 341 с.
5. Воронин С.В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании: (очерки и извлечения) / ЛГУ. – Л., 1990. – 200 с.
6. Германович А.И. Междометия и звукоподражательные слова русского языка. Автореф. докт. дис....канд. филол. наук: Симферополь, 1961. – 59 с.
7. Германович А.И. Междометия как часть речи//Русский язык. – 1941.

8. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский. – 5-е изд. – Минск: Новое знание, 2008. – 287 с.
9. Горохова Л.А. О некоторых закономерностях перевода ониматопов в зависимости от функции, выполняемой ними в тексте // Лингвистика. Перевод, Межкультурная коммуникация. Вып. 2. – Пятигорск: ПГЛУ, 2000. – С. 110-120.
10. Парсиева Л.К. Непроизводные междометия: проблемы перевода, 2006
11. Разумовская В.А., Фейтельберг Е.М. Звукоподражательные слова в турецком языке: интерогативный подход. Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. Вып.4, 2009.
12. Телия В.Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке. – М.: Наука, 1981. – 269 с.
13. Фатюхин В.В. Особенности перевода звукоподражаний и междометных глаголов: На материале русского и английского языков: Дис.... канд. филол. наук, М., 2000. – 184с.
14. Чуранов А.Е. К проблеме междометий// Вызовы XXI века и образование» Материалы всероссийской научной практической конференции. Секция 4 Лингвистические проблемы: поиски и решения, Оренбург, ОГУ, 2006.
15. Шухов А.И. Лексическая передача звука и фонетическая адаптация слова / Электронный ресурс. Режим доступа: [pouunivers.narod.ru/ofir/imit.htm](http://pouunivers.narod.ru/ofir/imit.htm)
16. Юсифов Н.М. Лексико-семантические особенности звукоподражательных слов: Автореф. дис.... канд. филол. наук: Пятигорск, 1986. – 16 с.
17. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.readcomics.net>
18. Электронный ресурс. Режим Доступу: <http://www.readcomics.me>
19. Электронный ресурс. Режим Доступу: <https://vk.com/albums-76267756>

## **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АДВЕРБІАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ РУХУ (на матеріалі сучасної англійської прози)**

Адвербіальні дієслова – це сполучення дієслова з прислівником, дієслова з прийменником чи дієслова з прислівником та прийменником одночасно. Такі сполучення є характерною рисою сучасної англійської мови, їхня кількість невинно зростає. Адвербіальні дієслова можуть виражати рух, характер дії, перехід з одного стану в інший, спонування до дії чи бездіяльності тощо. Адвербіальні дієслова отримали широке розповсюдження не тільки у розмовному, але і в художньому, газетно-публіцистичному та офіційно-діловому стилях.

Велике значення в утворенні адвербіального дієслова відводиться адвербіальному компоненту (постпозитиву), адже він має значний вплив на семантику дієслова та виконує дуже важливу функцію: несе смислове навантаження, уточнює, посилює значення дієслова [див. 3]. Постпозитивний елемент може бути вираженим одним чи декількома прислівниками та/чи прийменниками. При перекладі постпозитив зазвичай передається за допомогою дієслівних префіксів, прийменників, прислівників та дієприслівників, що характеризують просторову активність суб'єкта дії. Адвербіальний компонент не тільки конкретизує семантику дієслова, розширює його семантичний потенціал, але також може повністю змінити семантичне наповнення самого дієслова та усього речення.

Завдяки своєрідності семантики адвербіальні дієслова становлять значну трудність для перекладу. Їх переклад ускладнюється тим, що в російській та українській мовах не існує аналогічного явища. Оскільки в цих дієсловах поєднуються два значення (одне з них виражає дію, а інше її характеризує), при їх перекладі найчастіше доводиться вводити одне чи декілька додаткових слів, а іноді вдаватися і до заміни частин мови [див. 1, 163-165].

У ході даного дослідження ми розглянули особливості передачі адвербіальних дієслів руху в перекладах роману Г. Д. Робертса «Тінь гори» російською та українською мовами. Шляхом випадкової вибірки було відібрано та проаналізовано 250 слововживань адвербіальних дієслів руху. Ці дієслова були розподілені на дві групи: до першої групи були віднесені адвербіальні дієслова з експліцитною семою руху, а до другої – адвербіальні дієслова з імпліцитною семою руху. Експліцитною семою є сема, яка закріплена у семантичній структурі слова (тобто в його словниковому значенні) та є узуальною. Імпліцитна сема проявляється лише під впливом контексту та має статус оказіональної семи [див. 4, 179]. Перша група є більш репрезентативною, вона нараховує 65 дієслів і 234 випадки слововживання. У другій групі представлено всього 13 дієслів та 16 випадків їх слововживання.



Головним завданням у процесі дослідження адвербіальних дієслів руху було вивчення їхніх лексико-семантичних особливостей, а також аналіз способів їх перекладу російською та українською мовами. Крім того, необхідно було визначити, як у перекладі передається адвербіальний компонент та наскільки він впливає на семантику дієслова.

В Таблиці 1 наведено адвербіальні дієслова першої та другої групи.

Таблиця 1

**Адвербіальні дієслова з експліцитною та імпліцитною семами руху**

Експліцитна (узуальна) сема руху	Імпліцитна (оказіональна) сема руху
Come back (out; into; up; along)	Stake out
Go out (through; back; towards)	Squall in through
Walk on into	Ripple from behind (outward from)
Rush out through (out of)	Bleed out from
Fall in beside (into; behind)	Roar off into
Float on	Keep on through (into)
Move back (forth)	Spill over
Sway back and forth between	Work through
Duck away past	Flare out from
Ride by (up; beside; away)	Look away from
Slip out through	Slouch toward (out of)
Step out (in front of)	Bully through
Sweep up onto	Call around
Swing around (out beside; into)	
Climb up (through; to; behind)	
Scud across	
Limp through	
Drift over	
Back away through	
Rove around	
Set off	

Спочатку наведемо приклади вживання дієслів з експліцитною семою руху та проаналізуємо їх переклад російською та українською мовами.

Understanding that I wanted him to follow her, he **set off quickly**, taking the stairs two at a time. (5, 57)

Он **сорвался с места и побежал** за ней, прыгая через две ступеньки. (6, 58)

Розуміючи хід моїх думок, він **швидко прямував** за жінкою, **перестрибуючи** через дві сходинки. (7, 57)

Архісема полісемантичного дієслова «set» не містить значення руху, але у поєднанні з прийменником-постпозитивом «off» воно утворює стале фразове дієслово, яке передає значення руху суб'єкта. Ця сема експлікується в обох перекладах, але з дещо різною інтенсивністю.

Під впливом прислівника «quickly» російський перекладач передав адвербіальне дієслово «set off» двома дієсловами: «сорвался с места» і «побежал», підкресливши не тільки швидкість руху, але й негайність дії. Післяяго «off», який містить сему руху від певного місця, у даному випадку передається двома способами: а) префіксом «со-» в дієслові «сорвался» (віддалення від місця); б) обставиною місця, яка відповідає на питання «звідки?» – «с места». Окрім цього, фразове дієслово «set off» також містить в собі сему початку руху (set off – вирушати в дорогу), що у поєднанні з прислівником «quickly» вплинуло при перекладі на вибір дієслова «побежал»: воно водночас передає і швидкість руху, і його початок (префікс «по-»).

Український перекладач передав фразове дієслово «set off» за допомогою більш нейтрального дієслова «прямувати», додаючи до нього сему швидкості руху завдяки прислівнику «швидко».

Цікавим у даному випадку є те, як адвербіальне дієслово «set off quickly» вплинуло на переклад дієприкметника «taking». Дієслово фізичної дії «take» не містить в собі експліцитної семи руху, проте вона актуалізується і в російському, і в українському перекладах у дієприслівниках «прыгая» та «перестрибуючи». Це доводить неабияке значення контекстуального оточення при перекладі слів у реченні.

I left the office, forgetting the young MBA making false degrees, and pushed the bike to speed on Marine Drive, **sweeping up onto** the narrow cutting beside the Metro flyover. (5, 116)

За дзвоню офіса я тут же забыл о молодом дипломированном изготовителе фальшивок и вскоре уже вовсю гнал по Марин-драйв, ни разу **не снизив** скорость вплоть до поворота у эстакады метро. (6, 118)

Я вийшов з офісу, забуваючи про молодого спеціаліста з бізнесового адміністрування, який виготовляв фальшиві дипломи. На Марин-драйв додавши газу мотоциклу, **прошмигнув** у вузьке вікно в безкінечному русі транспорту на естакаді Метро. (7, 117)

Одне з лексичних значень англійського дієслова «sweep» – нестись, мчатися, рватися. У цьому значенні дієслово містить в собі сему руху та швидкості руху, які передаються в контексті даного речення. Як бачимо, серед двох перекладів обидві семи знайшли своє відображення тільки в українському варіанті, де адвербіальне дієслово «sweeping up onto» передалося дієсловом руху «прошмигнув». Адвербіальний компонент «up onto» актуалізує сему «напрямок руху», яка в українському перекладі виражена префіксом «про-» та прийменником «у».

В російському перекладі експліцитна сема руху нівелюється, перетворюючись на імпліцитну. Його автор також вдався до лексико-граматичної трансформації, а саме: антонімічного перекладу («ни разу не снизив скорость»). Сема напрямку руху, яку містить постпозитив «up onto», при цьому зберігається і передається прислівником із прийменником «вплоть»

до». На наш погляд, український переклад є більш вдалим, адже він точніше передає зміст даного адвербіального дієслова.

Abdullah swung out beside me into the traffic. (5, 201)

Абдулла и я бок о бок выехали со стоянки. (6, 202)

Абдулла **скерував** свого мотоцикла **на** дорогу,  
**прилаштувуючись** біля мене. (7, 202)

Англійське дієслово руху «swing» обидва перекладачі передали за допомогою контекстуальної заміни, проте експліцитна сема руху зберігається лише в російському варіанті – «выехали». В українському перекладі ця сема імплікується дієсловом фізичної дії «скерував».

Постпозитиви «out» та «into» на сему руху нашаровують сему напрямку руху (звідки та куди), а постпозитив «beside» додає також сему місця. Необхідно відзначити, що для відтворення цих додаткових значень перекладачі використали дещо різні засоби. Так, адвербіальний компонент «out» російський перекладач передав за допомогою дієслівного префікса «вы-» та прийменника «со». Цей постпозитив, який вказує на те, звідки здійснювався рух, в українському перекладі було опущено. У той же час, на відміну від російського, український переклад за допомогою прийменника «на» зберігає значення напрямку руху, виражене в оригіналі адвербіальним компонентом «into». Лише у випадку з перекладом постпозитива «beside» обидва перекладачі вдалися до ідентичних прийомів, передавши його за допомогою слів «бок о бок» та «біля». Але і тут маємо відзначити різницю: під впливом адвербіального компонента «beside» автор українського перекладу також уводять у речення відсутній в оригіналі дієприслівник «прилаштувуючись».

Every security office in every five-star hotel in the world has a wall of pictures of people who **skipped out on** a hotel bill, some of them leaving their passports behind. (5, 174)

В офісе служби безпеки любого пятизвездочного отеля можно увидеть стенд с информацией о лицах, которые **отбыли, не уплатив по счету** и зачастую оставив свой паспорт на стойке портье. (6, 176)

У кожному офісі служби безпеки кожного п'ятизіркового готелю на світі є стіна, заповнена фотографіями людей, які **втекли не розплатившись**, деякі з них залишили тут свої паспорти. (7, 175)

Семантична структура дієслова «skip» містить у собі експліцитну сему руху, яка зберігається в російському та українському перекладах: «отбыли» та «втекли». Як бачимо, в українському перекладі автор підкреслює ще й сему способу руху: втекти – таємно залишити певне місце.

У цьому прикладі цікавим є те, як дієслово «skip» взаємодіє з контекстуальним оточенням, а саме: з іменником «bill». За посередництва адвербіального компонента «on» та під впливом контекстуального партнера «bill» дієслово руху «skip» набуває ще одне значення – «не сплатити рахунок». Це додаткове значення вдалося точно декодувати обом

перекладачам, які передали його за допомогою дієприслівників «не уплатив» та «не розплатившись».

Then the viciousness softened into cunning, and he began to **back away through** the circle of waiters. (5, 64)

Но затем инстинкт самосохранения взял верх над природной злобностью, и он **понятился**, норовя выбраться из кольца официантов. (6, 65)

Потім злість перетворилась на хитрість, і він почав **задкувати крізь** коло офіціантів. (7, 65)

У семантичній структурі англійського дієслова «to back» міститься не тільки сема руху, але і сема напрямку руху (to back – рухатися у зворотному напрямку, задкувати). Остання сема доповнюється автором за допомогою адвербіальних компонентів «away», який накладає сему «рух геть від об'єкта», і «through», що підкреслює, у якому напрямку рухається суб'єкт. Розглянемо, як перекладачам вдалося передати усі ці значення адвербіального дієслова «back away through».

Автор російського перекладу для передачі дієслова «to back» використав варіантну відповідність «пятиться», додавши до неї префікс «по-» (слід зауважити, що російський перекладач не переклав дієслово «began» за допомогою окремої лексичної одиниці, проте відтворив його значення саме префіксом дієслова «понятился», адже префікс «по-» у даному випадку вказує на початок дії). Крім того, перекладач також вводить дієприслівник з інфінітивом «норовя выбраться», причому інфінітив «выбраться» у цьому контексті передає значення постпозитива «away». За інфінітивом слідує прийменник «из», який відповідає постпозитиву «through», хоча зміщує акцент з напрямку руху (куди?) на місце, звідки цей рух відбувається.

Як бачимо, український перекладач передав адвербіальне дієслово «to back away through» за допомогою дієслова «задкувати» та прийменника «крізь», який точно відтворює сему напрямку руху, що міститься у постпозитиві «through». Постпозитив «back» в українському перекладі опущено.

Наведемо тепер приклади вживання дієслів з **імпліцитною семою** руху та проаналізуємо способи їх перекладу. Ця група дієслів не є такою репрезентативною, як перша, але вона також становить значний інтерес із точки зору передачі семантики цих дієслів у перекладі.

Malevolence **rippled outward from** their dark, staring eyes. (5, 236)

Темные глаза столь интенсивно **излучали** ярость и злобу, что я, казалось, начал ощущать это излучение кожей... (6, 238)

Лють неприховано **струмувала** з темних вирячених очей. (7, 237)

Словникова дефініція дієслова «ripple» («вкривати(ся) брижами») не включає сему руху, проте вона актуалізується в даному контексті під впливом адвербіального компонента. Постпозитив «outward from», який передає сему напрямку руху зсередини назовні, в російському перекладі

передається префіксом дієслова «из-», а в українському – за допомогою прийменника «з». Як бачимо, в російському реченні перекладач також вдався до граматичної трансформації, а саме: заміни членів речення.

‘You hurt that bike -’ I shouted at him, but before I could finish the threat he tapped the bike into first gear, **and roared off into** the stream of traffic, the motor screaming in protest. (5, 55)

– Будешь мучить движок, я тебе... – Закончить угрозу я не успел, так как он включил первую скорость и мотоцикл с надрывно-протестующим ревом **втиснулся** в транспортный поток. (6, 56)

— Якщо зачепиш цього мотоцикла...— заволав йому я, але не встиг я закінчити свою погрозу, як він перемкнувся на першу передачу і **заревів, пірнувши** в потік транспорту, а двигун протестував від натиску. (7, 56)

Дієслово «roar» – «ревіти, ричати» – не містить у своїй семантичній структурі семи руху, але адвербіальний компонент «off into» експлікує її в даному контексті. У російському перекладі значення адвербіального дієслова «roared off into» передалося дієсловом «втиснулся», доповненим обставиною, що характеризує спосіб дії, – «с надрывно-протестующим ревом». Отже, можна відзначити, що перекладач вдався до описового методу перекладу. В українському перекладі англійське адвербіальне дієслово передали за допомогою дієслова «заревів» та дієприслівника «пірнувши». Таким чином, автор українського перекладу відобразив подвійне значення, яке дієслово «roar» набуває в контексті завдяки постпозитиву «off into».

Worry lines **flared out from** the corners of his bloodshot eyes. (5, 114)

От уголков налитых кровью глаз веером **разбегались** морщины. (6, 115)

Зморшки постійної тривоги **прорізалися** в кутиках його налитих кров'ю очей. (7, 115)

Узуальна сема англійського дієслова «to flare» – «блискати, палати, спалахувати» – в даному реченні нівелюється, натомість на передній план виступає оказіональна сема руху. Як і в інших випадках реалізації імплікованої семи, це явище пов'язано із впливом контекстуального оточення та адвербіального компонента, який додає до основної семи руху сему «напрямок руху». Як бачимо із прикладу, ці семи були збережені тільки в російському перекладі. Дієслово «разбегались» відтворює сему руху, а прийменник «от», що відповідає постпозитиву «out from» вказує на напрям руху від предмета. Іменник «веером», який у реченні виконує функцію обставини, нашаровує додаткову сему способу руху. Дана сема міститься в одному зі значень дієслова «to flare» – «поступово розширюватися біля краю».

В українському перекладі узуальна сема дієслова «flare» також нівелюється, проте, на відміну від російського перекладу, сема руху у ньому не актуалізується. Сема напрямку руху, яку в оригіналі містить

адвербіальний компонент «out from», трансформується в сему місця дії і передається прийменником «в».

Отже, в ході даного дослідження було проаналізовано 78 адвербіальних дієслів руху та 250 випадків їх слововживання. У результаті цього аналізу було визначено частотність випадків перекладу адвербіальних дієслів руху на наступних рівнях: варіантні відповідності, контекстуальні заміни, нульовий переклад та граматичні трансформації (заміна частин мови). Нижче наведено Таблицю 2, яка демонструє отримані дані у процентному співвідношенні.

Таблиця 2

Способи перекладу	Кількість випадків у російському перекладі	%	Кількість випадків в українському перекладі	%
Варіантні відповідності	68	27,2	103	41,2
Контекстуальні заміни	154	61,6	137	54,8
Нульовий переклад	18	7,2	8	3,2
Граматичні трансформації	10	4	2	0,8

Як бачимо, найпоширенішим способом передачі адвербіальних дієслів руху в обох перекладах є передача на рівні контекстуальних замін: 61,6% випадків у російському перекладі та 54,8% випадків в українському перекладі. Слід відзначити, що український перекладач приблизно у півтора рази частіше, ніж російський перекладач, використовував варіантні відповідності як засіб передачі адвербіальних дієслів руху.

Результати дослідження довели, що неабиякий вплив на семантику адвербіальних дієслів має їхнє мовне оточення, а особливо адвербіальний компонент, який на сему руху нашаровує семи напрямку руху, способу руху, швидкості руху та ін. При перекладі адвербіальні компоненти найчастіше передавалися за допомогою дієслівних префіксів, прийменників, прислівників та дієприслівників, що характеризують просторову активність суб'єкта дії. Траплялися випадки, коли перекладачі трансформували експліцитну сему руху в імпліцитну чи взагалі опускали адвербіальні дієслова, проте у більшості прикладів перекладу сема руху зберігалася.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский = Learn to Translate by Translating from English into Russian: учеб. пособие. – Минск : Новое знание, 2008. – 287 с.
2. Митрошкина Т. В. Английские фразовые глаголы : учебный справочник. – Минск : ТетраСистемс, 2011. – 96 с.

3. Стасишин І. Особливості вживання постпозитивів у фразових дієсловах // Електронний ресурс. Режим доступу : <http://intkonf.org/stasishin-i-loratyuk-ni-osoblivosti-vzhivannya-postpozitiviv-u-frazovih-dieslovah/>
4. Яровенко Л. С., Кириллова М. Д. Особенности перевода адвербиальных глаголов движения // Научный вестник Волынского национального университета имени Лесі України. Серія: Філологічні науки. – Луцьк, 2012. – № 22. – С. 178-182.
5. Roberts G. D. *The Mountain Shadow*. – London: Little, Brown Book Group, 2015. – 880 p.
6. Робертс Грегори Дэвид. Тень горы / Перевод с англ. Л. Высоцкий, В. Дорогокупля, А. Питчер. – М.: Азбука, 2016. – 832 с
7. Робертс Грегори Дэвид. Тінь гори / Переклад з англ. Н. Гайдай. – К.: КМ-Букс, 2016. – 864 с.

## **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ**

У пропонованій статті розглядаються особливості передачі фразеологізмів при перекладі художнього твору з української мови на англійську, базуючись на матеріалі художніх творів Т. Прохаська «Непрості» та В. Шевчука «Око прірви».

Фразеологізми – невід’ємна частина мови та культури народу. Насичена фразеологічними зворотами мова несе в собі певний неповторний колорит, культурну відмінність однієї мови від іншої, певне бачення світу. Фразеологізми розкривають багатогранність та багатство мови, насичують текст емоційністю та образністю, роблять його, певною мірою, унікальним та своєрідним. Структура та образність фразеологізмів, звичайно, різна у різних мовах, а, отже, фразеологічна база кожної мови унікальна. Це ускладнює процес перекладу, адже коли перекладач зустрічає фразеологічні звороти під час роботи, він мусить чітко й правильно відтворити їх мовою перекладу.

Наразі, віднайти вірний варіант та здійснити переклад фразеологічних зворотів набагато простіше, адже існує велика кількість досліджень на цю тему. Ці дослідження включають у себе детальні визначення та різні класифікації фразеологічних одиниць, які значно полегшують роботу при перекладі.

Теоретичною основою нашого дослідження виступають праці А. Куніна, Ю. Піввуєвої та Є. Двойніної, І. Арнольд, І. Корунця, В. Карабана, В. Виноградова та ін.

Розглянемо визначення терміна «фразеологічна одиниця», які надаються в роботах вище зазначених дослідників. В. Виноградов зазначає, що у мові існує багато словосполучень, які не виникають у процесі мовлення, а використовуються в ній як готові словесні блоки. Це так звані стійкі словосполучення або, як їх частіше називають, фразеологічні одиниці/звороти чи просто фразеологізми. Вони досить різноманітні за своїми граматичними моделями та ознаками [2].

Більш стисле визначення цьому поняттю дає А. В. Кунін. Він вказує, що фразеологічна одиниця – це стійка сполука лексем з повним або частково переоисленим значенням [4].

Ю. Піввуєва та Є. Двойніна роблять наголос на функції фразеологізмів. Так, фразеологічні одиниці можуть виконувати функції різних частин мови в реченні, а іноді виступають у тексті окремими повними реченнями (прислів’я, приказки). Також вони звертають увагу на ступінь скріплення компонентів фразеологічних зворотів: у деяких з них складові частини зберігають більшу чи меншу самостійність, а в інших, навпаки, ця самостійність повністю втрачена і все словосполучення сприймається як



єдиний, нерозривний комплекс [5]. Згідно з такою властивістю зворотів, Ю. Піввуєва та Є. Двойніна пропонують наступну класифікацію:

1. Фразеологічні сполуки – це рухливий семантичний комплекс, компоненти якого зберігають своє основне значення, але поєднуються лише з певними словами.

2. Фразеологічні єдності – тип фразеологізмів, який характеризується нерухомістю синтаксичного комплексу. Загальне значення єдності (так само, як і фразеологічної сполуки) вмотивовано значенням слів, які входять до складу єдності, проте вона не допускає ані підстановок, ані заміन.

3. Фразеологічні зрощення або ідіоми – становлять собою давно усталені у мові, зазвичай емоційно забарвлені, стійкі мовні звороти. Головною особливістю фразеологічних зрощень, на відміну від сполук та єдностей, є те, що їх загальний зміст не вмотивований значенням його складових елементів і не може бути з них виведений [5].

Також у нашому дослідженні ми спиралися на роботу І. Арнольд, в якій вона вказує, що фразеологічні одиниці входять у систему частин мови, оскільки їх значення зіставляється з лексико-граматичним значенням, властивим частинам мови. Їх належність до певних частин мови закріплюється синтаксичними функціями, в яких ці одиниці використовуються [1]. В залежності від того, якій частині мови еквівалентне певне словосполучення в цілому, І. Арнольд поділяє фразеологізми на наступні групи:

1. субстантивні фразеологічні одиниці;
2. дієслівні фразеологічні одиниці;
3. ад'єктивні фразеологічні одиниці;
4. адвербіальні фразеологічні одиниці;
5. вигуківі фразеологічні одиниці.

Переходимо з теми структури фразеологізмів до способів їх перекладу. Переклад фразеологічних одиниць є досить непростим завданням для перекладача і, як зазначає Ж. Голікова, залежить від їх характеру та особливостей. Отже, для перекладу таких словосполучень існують різні способи, визначені дослідниками-лінгвістами.

В нашому дослідженні способів перекладу фразеологічних одиниць ми зверталися до класифікації А. В. Куніна, яку наводимо нижче:

1. Еквівалент – адекватний фразеологічний зворот, існуючий у мові перекладу, який збігається з англійським зворотом як за змістом, так і за образною основою.

2. Аналог, тобто такий стійкий зворот, який за змістом відповідає англійському звороту, але частково або повністю відрізняється за образною основою.

3. Описовий переклад, тобто переклад шляхом передачі змісту англійського звороту вільним словосполученням [4].

4. Антонімічний переклад – передача негативного значення фразеологізму за допомогою позитивної конструкції та навпаки.

5. Калькування – використовується тоді, коли автор хотів виділити образну основу фразеологізму або коли англійський зворот не можна перекласти іншими способами.

6. Комбінований переклад – спосіб перекладу, який використовується у випадках, коли аналог мови перекладу не повністю передає зміст англійського фразеологізму чи має свій специфічний колорит місця й часу. Тоді дається калькований переклад, а потім йде описовий переклад і аналог мови перекладу відповідно.

Звернемося до розгляду теми способів передачі фразеологічних зворотів у романах Т. Прохаська «Непрості» та В. Шевчука «Око прірви», переклади яких виконали У. Блекер та О. Рудакевич відповідно. Вибірка, на якій базується дослідження, складає 104 приклади. Класифікації Ю. Піввуєвої та Є. Двойніної, І. Арнольд та А. Куніна послуговували основою аналізу структури, функцій та способів перекладу обраних фразеологічних одиниць.

Розглядаючи фразеологічні звороти з точки зору ступеня скріплення, найчастотнішим типом виступили фразеологічні єдності, які становлять 53 приклади (51%). Наприклад, *«рано чи пізно», «до глибини душі»*.

Фразеологічні сполуки (*«порушувати традиції», «втрапити охоту»*) виступають на другому місці за частотністю та складають 43 приклади (41%). Найменш уживаними виявилися фразеологічні зрощення (*«метати перла перед свинями»*). Їхня кількість склала 8 прикладів (8%).

За класифікацією І. Арнольд ми виділили три типи фразеологічних зворотів. Перший та найбільш уживаний тип – дієслівні фразеологізми (*«покласти на щось/когось око», «увійти у вуха»*). Вони складають 71 приклад від загальної кількості (68%). Наступними за уживаністю є субстантивні фразеологізми (*«без Бога ані до порога»*), які налічують 19 прикладів (18%). Найрідше зустрічаємо адвербіальні звороти (*«раз і назавжди», «посеред білого дня»*), які за кількістю складають 14 прикладів (14%).

При перекладі фразеологізмів з даних художніх творів були використані наступні чотири способи перекладу: еквівалент, аналог, опис, калькування.

Згідно з аналізом перекладу відібраних прикладів, найчастіше всього зустрічається переклад аналогом, де кількість прикладів – 52 (50%).

Розглянемо таке речення: *«Були полишені самі на себе, тож рушили на обхід острова»* [7]. Тут ми зустрічаємо вираз *«полишений сам на себе»*, що означає бути самим по собі, бути вільним робити те, що хочеться. Це є дієслівна фразеологічна сполука, яка була перекладена англійським аналогом: *«Left to our own devices, we embarked on exploring the island»* [9].

Переходимо до наступного прикладу: *«Убиваємо ж тільки тих, хто цього просить, — так, до речі, загинув на очах у брата Михайла розбійник»* [7]. *«На очах»* – адвербіальна фразеологічна єдність, що означає «у присутності кого-небудь, при комусь». У перекладі: *«That is, by the way, how the thief perished in front of Brother Mykhailo»* [9].

Наступним за частотністю способом перекладу йде еквівалент – 21 приклад (20%). Звернемося до творів, щоб детальніше розібрати спосіб перекладу еквівалентом.

Розглянемо таке речення: «Але Себастьян нічого не боявся — у нього знову була справжня жінка. *Тієї ж породи, що завжди*» [6]. Фразеологізм «*тієї ж породи*» означає «такий самий». Цей зворот є прикладом субстантивної фразеологічної єдності. У перекладі знаходимо наступний еквівалент: «*But Sebastian feared nothing—he had once again found a real woman. Of the same kind as always*» [8].

Проаналізуємо переклад фразеологізму з наступного речення: «— Чи, може, бачив інакше? — спитав, зустрівшись зі мною очима; я відчув, що мене наповнює глуха ніч» [7]. «*Зустрічатися очима*» – дієслівна фразеологічна сполука, що означає дивитися один одному в очі. У перекладі: «“*Or did you see it differently?*” he asked, *his eyes meeting mine*», де використано англійський еквівалент «*to meet sb's eyes*» [9].

Майже на одному рівні з еквівалентом, ми спостерігаємо спосіб перекладу калькою, який становить 19 прикладів (18%).

Розглянемо цей тип перекладу, аналізуючи наступне речення: «*Деся у своїх гірких глибинах Себастьян відчув шалене скручування і розправлення підземних вод...*» [6]. Фразеологізм «*у гірких глибинах*» означає «глибоко в душі/серці». Цей вираз є субстантивною фразеологічною єдністю. У перекладі Блекера ми зустрічаємо калькування: «*Somewhere in the bitter depths within him Sebastian felt the turbulence and calming of underground waters...*» [8].

Звернемося до такого речення: «*Франциска мучили сумніви*» [6]. Фразеологізм «*сумніви мучать*» означає тривожитися через що-небудь, не знати як діяти. Це є дієслівна фразеологічна сполука, яка в перекладі була передана калькою: «*Franzysk was troubled by doubt*» [8].

Рідше всього зустрічається описовий спосіб перекладу. Кількість прикладів фразеологізмів, перекладених описовим способом – 12 (12%).

Роздивимось таке речення: «*А ще там відпочиває пам'ять, бо з предметами їй найлегше дати собі раду*» [6]. Фразеологізм «*дати собі раду*» означає підказувати, навчати когось, як треба діяти в конкретних ситуаціях. Це є дієслівна фразеологічна сполука (адже можемо замінити на «дати лад»). У. Блекер звернувся до описового перекладу цього фразеологізму: «*And this is also where memory rests, for it is with objects that memory functions best*» [8].

Звернемося до такого речення: «*Його очі раптом розширилися, і він притяма кинувся навтьоки, а за мить сховався у кущах*» [7]. Фразеологічний зворот «*кинутися навтьоки*» – дієслівна сполука, що означає втікати, шезати. О. Рудакевич знов звертається до опису одним словом, тому перекладає даний фразеологізм дієсловом «*to lunge*»: «*His eyes suddenly widened: he lunged, fleeing headlong into the bushes*» [9].

Нижче наведена таблиця кількісних даних по способам перекладу фразеологічних одиниць у даних художніх творач:

Таблиця 1

## Способи перекладу аналізованих фразеологізмів

	Кількість	%
Аналог	52	50
Еквівалент	21	20
Калькування	19	18
Описовий переклад	12	12
Всього	104	100

Отже, підсумовуючи виконану роботу, ми можемо зазначити, що вибір способу перекладу фразеологізму залежить від декількох факторів. По-перше, наявність еквіваленту у мові перекладу. Якщо еквіваленту немає, перекладач мусить підібрати найбільш влучний спосіб перекладу. По-друге, перекладач повинен враховувати контекст, в якому використаний зворот, та емоційне навантаження певної фразеологічної одиниці. По-третє, обираючи спосіб перекладу, потрібно звертати увагу на структуру фразеологізму та його образність, а також важливість передачі цієї сбалансованості у тексті.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка: учеб. пособие / И. В. Арнольд. – 2-е изд., перераб. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2012. – 376 с.
2. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский: Учеб. пособие. – М.: Новое знание, 2003. – 287 с.
4. Кунин А. В. Фразеология современного английского языка. – М.: МО, 1972. – 289 с.
5. Пиввуева Ю. В., Двойнина Е. В. Пособие по теории перевода (на английском материале). – М.: Филоматис, 2004. – 304 с.
6. Прохасько Т. Непрості. – Ліля-НВ, 2015. – 160 с.
7. Шевчук В. Око прірви. – Український письменник, 1996. – 280 с.
8. Prokhasko T. The Unsimple / U. Blacker trans. – 2011. – 139 p. Retrieved from [http://sites.utoronto.ca/elul/Ukr\\_Lit/Vol02/03-Prokhasko-Unsimple1.pdf](http://sites.utoronto.ca/elul/Ukr_Lit/Vol02/03-Prokhasko-Unsimple1.pdf)
9. Shevchuk V. Eye of the Abyss / O. Rudakevych trans. – 2007. – 199 p. Retrieved from [http://sites.utoronto.ca/elul/Ukr\\_Lit/Vol02/07-Oko-prirvy2.pdf](http://sites.utoronto.ca/elul/Ukr_Lit/Vol02/07-Oko-prirvy2.pdf)

## РЕАЛІЇ В ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ Г. ХАГГАРДА УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ

Наша робота присвячена дослідженню реалій та способів їх перекладу на російську та українську мови у англомовних романах Г. Хаггарда. *Матеріалом* нашого дослідження стали романи Г. Хаггарда «Дочка Монтесуми», «Копальці Царя Соломона», «Дитя зі слонової кістки», «Чудовисько» та «Аллан Квотермейн», переклад романів російською мовою Ф. Мендельсона, Н. Марковича, Н. Вольпін, В. Карпінської, Б. Акімова, а також переклад романів українською мовою, виконаний невідомим перекладачем видавництва «Школа». *Актуальність* дослідження перекладу реалій полягає у тому, що на даний момент питання про природу, види реалій та способи їх перекладу є відкритим. Разом із міжкультурною комунікацією зв'язок між країнами стає все більш тісним. Останнім часом широкого поширення набула така область мовознавства та як лінгвокраїнознавство. Для того, щоб досягти повного взаєморозуміння між представниками двох народів, необхідно бути добре знайомими з їх культурами та особливостями, які виражаються через реалії. *Метою* нашого дослідження є визначення класифікацій реалій та способів перекладу реалій у романах на російську та українську мови.

**Реалія** (лат. *realis* — речовий, дійсний) — предмет, явище, поняття (також міфологічне), що належить історії, культурі, побутовому устрою того або іншого народу, держави, згадка якої в тексті художнього твору дозволяє підкреслити специфіку і самотність життя, і свідомості цього народу. Серед реалій є також слова і словосполучення, що позначають подібні предмети, поняття, явища, а також прислів'я, приказки, афоризми, які лінгвістично підсилюють національну, суспільно-історичну, культурну специфіку, відображену в літературі. Реалії слугують речовими доказами, прикметами місця і часу дії в художньому творі і акцентують важливість цих прикмет. У літературі реалії тісно пов'язані з предметним світом, пейзажем, стилістичними аспектами оповідання (перш за все з лексикою) і більш опосередковано — з сюжетом [30, 839].

У словнику лінгвістичних термінів О. С. Ахманова визначає реалії як «предмети матеріальної культури, а також різноманітні фактори, що досліджуються зовнішньою лінгвістикою, такі як державний устрій даної країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв цієї мови тощо з точки зору їх відображення в даній мові» [29, 112].

В. Віноградов пропонує наступну класифікацію реалій, проте він виокремлює клас ономастичних реалій, на відміну від дослідників С. Влахова та С. Флоріна:

1. Побутові реалії.
2. Етнографічні та міфологічні реалії.
3. Реалії світу природи.

4. Реалії державного устрою та громадського життя.
5. Ономастичні реалії:
  - 5.1. Антропоніми — імена, прізвища та прізвиська.
  - 5.2. Топоніми — географічні назви
  - 5.3. Назви закладів, компаній, назви книжок, літературних героїв, творів тощо [6, 104-111].

У нашому дослідженні ми використовували саме класифікацію В. Віноградова.

Шляхом суцільної вибірки у романах нами було знайдено 365 реалій. Проаналізувавши реалій, ми визначили, що більшість з них складають **ономастичні реалії**: *the Prince Guatemala, Solomon, Juan de Grigalva, Suffolk, the river Waveney, the Guadalquiver, the county of Norfolk, Montezuma, the city of Tobasco, Kukuanaaland, Drake*. Їх частка становить 33,5% (120 випадків).

Наступними за частотністю виступили **етнографічні та міфологічні реалії**, що складають 24% (81 випадки). Серед них: *teocalli, Quetzal, the god Tezcat, temple of Tlatelolco, Atla, Iztac, Anahuac, Huitzel, aztecs, pabas, Clixto*.

17% (62 випадки) становлять **реалії державного устрою та громадського життя**: *tlakotin, Tlatoani, Eagle warrior, Battle of Acajutla, pulace of Chapoltepec, cacique, the Dominicans, squire, battle of Loo, the Royal Navy*.

**Побутові реалії** складають 14,5% (53 випадки): *tilmatli, tlachtli, macuahuitl, pulque, feet, inches, rimpí*.

Найрідшими за частотністю є **реалії світу природи**, які становили 12% (47 прикладів): *sapindus, nopal, agave, tobacco, adobe, a ceiba tree, koodoo*.

Проблема перекладу реалій як одне з найбільш важких завдань, що стоять перед перекладачем, привертає увагу багатьох лінгвістів і теоретиків перекладу. Способам передачі реалій присвячені роботи В. Віноградова [6], С. Влахова, С. Флоріна [7], А. Реформатського [11], Г. Томахіна [13], О. Федорова [15], А. Швейцера [16] та інших дослідників.

Труднощі при передачі реалій з однієї мови на іншу О. В. Федоров пов'язує з тим, що за частотою вживання, за їх роллю в мові, по вигальнозначимості змісту або за своїм побутовим характером слова, що слугують назвою таких реалій, не мають термінологічного забарвлення; вони не контрастують навіть з самим «звичайним» контекстом в оригіналі, не виділяються в ньому стилістично, будучи звичними для мови оригіналу і саме тому становлять особливу складність при перекладі [16, 162].

Отже, серед труднощів, що виникають при перекладі реалій, можна виділити наступні:

1. Відсутність у мові перекладу відповідності (еквівалента) через відсутність у носіїв цієї мови об'єкта, що позначається цією реалією (референта).

2. Необхідність передати колорит (конотацію) — її національне та історичне забарвлення.

О. В. Федоров зазначив, що можливість правильно передати позначення речей, про які йде мова в оригіналі, і образів, пов'язаних з ними, передбачає певні знання про ту дійсність, яка зображена в перекладному творі.

Такі знання і в країнознавстві, і в теорії перекладу прийнято називати фоновими. Є. М. Верещагін и В. Г. Костомаров визначають їх як «загальні для учасників комунікативного акту знання» [4, 126]. В. С. Віноградов дає наступне визначення фонові інформації: «... це соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності, освоєні масою їх представників і відображені в мові даної національної спільноти» [6, 87].

В перекладознавстві про можливі прийоми передачі реалій висловлено кілька істотно різних точок зору. У нашій роботі ми розглянули способи перекладу реалій в художньому тексті, запропоновані Л. Бархударовим [3], С. Влаховим та С. Флорінім [6], В. Віноградовим [5], Г. Томахінім [13] та О. Федоровим [15] та ін.

С. Влахов та С. Флорін у своїй класифікації способів перекладу реалій виділяють транскрипцію та переклад:

1. Транскрипція реалії передбачає механічне перенесення реалії з мови оригіналу в мову перекладу графічними засобами останнього з максимальним наближенням до оригінальної фонетичної форми.

2. Переклад реалії (або заміна, субституція) як прийом передачі її на мову перекладу застосовують зазвичай у тих випадках, коли транскрипція з тих чи інших причин неможлива або небажана.

При перекладі застосовують такі прийоми передачі реалії:

2.1. Введення неологізму:

2.1.1. Калька.

2.1.2. Напівкалька.

2.1.3. Освоєння.

2.1.4. Семантичний неологізм.

2.2. Приблизний переклад реалій. Цей прийом застосовується найчастіше. Зазвичай так вдається, хоча часто й не дуже точно, передати предметний зміст реалії, але колорит майже завжди втрачається, так як відбувається заміна конотативного еквівалента нейтральним по стилю словом або поєднанням з нульовою конотацією.

2.2.1. Принцип родо-видової заміни.

2.2.2. Функціональний аналог.

2.2.3. Опис, пояснення, тлумачення.

3. Контекстуальний переклад. Цей спосіб зазвичай протиставляють словниковому перекладу, й вказують, таким чином, на відповідності, які слово може мати в контексті на відміну від наведених у словнику.

Дослідниця Т. Козакова, у свою чергу, стверджує, що нестандартні лексичні елементи початкового тексту, серед яких вчена розглядає слова чи традиційні іменування характерні для початкової культури, можуть бути відсутніми у культурі мови перекладу, слід перекладати наступними способами:

1. Транскрипцією чи транслітерацією.
2. Калькуванням.
3. Семантична модифікація.
4. Описання.
5. Переклад з коментарем.
6. Змішаний переклад [10, 53].

О. В. Федоров розділяє реалії та реалії-слова, стверджуючи, що перше є поняттям екстралінгвістичним і при перекладі передається, так як не може «перекладатись», як не може перекладатись будь-яка інша існуюча у природі річ, та пропонує чотири способи передачі реалій-слів:

1. Транскрипція чи транслітерація.
2. Створення нового або словосполучення для позначення відповідного предмета на основі елементів та морфологічних відносин, вже реально існуючих в мові.
3. Використання слова, що позначає щось близьке по функції до іншомовної реалії. Іншими словами, уподібнення, що уточнюється в умовах контексту, а іноді межує з приблизними позначенням.

4. Гіпонімічний або узагальнено-приблизний переклад [15, 171].

Але О. В. Федоров зазначає, що при передачі широко поширених назв (великих міст, річок, відомих історичних особистостей) або уживаних імен, перекладачу слід керуватися традицією, незалежно від можливості ближче підійти до справжнього звучання [Там саме, 179].

Так як серед обраних нами реалії є ономастичні реалії, ми розглянули класифікацію Д. Єрмоловича, який також виділяє традиційну відповідність:

1. Пряме перенесення імені в його початковій формі в текст перекладу. Мова йде, зокрема, про включення власної назви латиницею у російський текст.
2. Ономастична відповідність (транскрипція, транслітерація, традиційна відповідність).
3. Переклад з коментарем в примітці або додатку.
4. Уточнюючий переклад, тобто ономастична відповідність, доповнена одним чи декількома пояснювальними словами прямо у тексті.
5. Описовий переклад, тобто передача значення власної назви прозивним словом або словосполученням.
6. Перетворюючий переклад, тобто використання в якості відповідності власної назви, відмінної від початкового, щоб зберегти експресивність тексту при передачі її на іншу мову [8, 35-36].

На основі класифікацій перекладу реалій та онімів, поданих у роботах В. Віноградова [6], С. Влахова та С. Флоріна [7], Д. Єрмоловича [8], Т. Казакової [10], Г. Томахіна [13] і О. Федорова [15], нами було створено таку робочу класифікацію способів передачі реалій при перекладі:

1. Змішаний переклад.
2. Транскрипція та транслітерація.
3. Традиційна відповідність (тільки для назв історичних та біблійських осіб та назв, географічних назв тощо)



4. Уточнюючий переклад.
5. Калькування.
6. Опущення.
7. Описовий переклад.

Більшість реалій були передані змішаним перекладом (54,7% на українську мову, 55,1% на російську), що пояснюється значною кількістю у романі ономастичних реалій, у складі яких є значуще слово. Така реалія передається транскрипцією, транслітерацією чи традиційною відповідністю, в той час як значущий компонент словосполучення передається іншим способом. Серед таких реалій у більший мірі були топоніми, етнографічні та міфологічні реалії, рідше — антропоніми та реалії державного устрою і громадського життя. Найменшу кількість разів змішаним перекладом було передано реалії природного світу.

<i>the Zambesi Falls</i>	<i>водоспади Замбезі</i>	<i>водопади Замбези</i>
<i>River Luba</i>	<i>річка Луба</i>	<i>река Луба</i>
<i>King Solomon's Mines</i>	<i>копальні Царя Соломона</i>	<i>копи царя Соломона</i>
<i>temple of Tlatelolco</i>	<i>храм Тлателолко</i>	<i>храм Тлателолько</i>
<i>the Tribunal of Mercy</i>	<i>трибунал милосердя</i>	<i>Трибунал Милосердя</i>
<i>the god Tezcat</i>	<i>бог Тескатліпока</i>	<i>бог Тескатлипока</i>

Однією з комбінацій змішаного способу був переклад з коментарем. Він загалом використовується для передачі етнографічних та міфологічних реалій, побутових реалій та реалій світу природи. При перекладі даним способом реалія передається транскрипцією/транслітерацією чи традиційною відповідністю з детальним поясненням унизу сторінки.

<i>Quetzalcoatl</i>	<i>Кецалькоатль</i> — бог ацтеків, який, за переказами, навчив індіанців усіх корисних ...	<i>Кецалькоатль</i> — бог ацтеков, который, по преданию, научил индейцев Анауака...
<i>Kraal</i>	<i>крааль</i> — поселення із вуликоподібних хатин, оточених спільною огорожею	<i>крааль</i> — название особого типа деревень: ульеобразных хижин, окруженных общей изгородью
<i>Delagoa</i>	<i>Делагоа</i> — порт і затока на південно-східному узбережжі Африки	<i>Делагоа</i> — порт и залив, находящийся на юго-восточном побережье Африки
<i>Anahuac</i>	<i>Анауак</i> — стародавня тубільна назва держави ацтеків...	<i>Анауак</i> — древнее туземное название государства ацтеков

Дана комбінація допомагає максимально зберегти національно-специфічне забарвлення реалій, а також дозволяє дати їх визначення, уникнувши нагромадження самого тексту роману.

**Транскрипція та транслітерація**, якими найчастіше були передані побутові реалії, при перекладі на обидві мови мають також майже однакові результати: на українську мову 21,6%, на російську — 22,1%.

<i>the Dominicans</i>	Домініканці	Доминиканцы
<i>teules</i>	теулі	теули
<i>teocalli</i>	теокалі	теокалли
<i>paba</i>	паба	паба
<i>Cuiclahuac</i>	Куїтлауак	Куитлауак

Частотність використання даного способу пояснюється декількома причинами. По-перше, пояснивши невідому реалію у підрядковій підмітці один раз, перекладачі надалі вже передавали її через транскрипцію чи транслітерацію. По-друге, сам автор нерідко дає визначення реалії прямо у тексті. По-третє, були випадки, коли зміст реалії ставав зрозумілим завдяки контексту. Тож реалії, передані при перекладі даним способом, зберегали свій колорит та залишалися зрозумілими читачеві.

Наступним за частотністю став спосіб перекладу **традиційною відповідністю**, яка на українську мову становить 15,3%, а російську мову — 15,5%. Традиційною відповідністю були передані широковідомі топоніми, антропоніми, біблійські імена та назви, а також міфологічні реалії — деякі імена язичницьких богів. Так як традиційною відповідністю прийнято передавати загальновідомі антропоніми та топоніми, зрозуміти такі реалії читачеві значно легше, ніж за використанням транскрипції чи транслітерації.

<i>Norfolk</i>	Норфолк	Норфолк
<i>Cortes</i>	Кортес	Кортес
<i>Montezuma</i>	Монтесума	Монтесума
<i>Popocatepetl</i>	Попокатепетль	Попокатепетль
<i>Abraham</i>	Авраам	Авраам

В усіх випадках національний колорит зберігся, що обумовлено, по-перше, видами реалій, а по-друге — повним або частковим збереженням фонетичної форми реалії.

До **уточнюючого перекладу** перекладачі вдавалися значно рідше: в українському перекладі він складає 2,7%, а у російському — 2,1%. Загалом уточнюючим перекладом було передано ономастичні реалії. Завдяки уточнюючому слову вдається зробити реалію зрозумілішою без жодної шкоди її колориту та змісту та водночас уникнути нагромадження тексту перекладу поясненнями та детальним описом реалії.

<i>Tescuco</i>	країна Тескоко	Государство Тескоко
<i>tlachtli</i>	гра тлачтли	тлачтли — или тлачко, ритуальная игра, заключающаяся в том, что игроки

		<i>старались</i> <i>попасть</i> <i>тяжелым...</i>
<i>Chaka</i>	<i>король Чака</i>	<i>Король Чака</i>
<i>zulu</i>	<i>плем'я зулусів</i>	<i>племя зулусов</i>
<i>koodoo</i>	<i>антилопа куду</i>	<i>антилопа куду</i>

Однак, такий малий відсоток пояснюється тим, що значна кількість реалій потребувала більш глибокої додаткової інформації, тобто підрядкової підмітки.

Калькування при перекладі на українську складає 1,6%, а на російську — 1,9%. Незважаючи на те, що калькування зазвичай у той чи іншій мірі шкодить колориту реалій, у розглянутих нами прикладах він був збережений. Це пояснюється незмінною екзотичністю реалій природного світу, незвичайністю прізвиськ та реалій громадського життя, історичністю середньовічних європейської реалій.

<i>Eagle warrior</i>	<i>Воїни-орли</i>	<i>Войны-орлы</i>
<i>Flower war</i>	—	<i>Цветочные войны</i>
<i>inches</i>	<i>дюйми</i>	<i>дюймы</i>
<i>pounds</i>	<i>фунти стерлінги</i>	<i>фунты стерлинги</i>
<i>humming bird</i>	<i>колибри</i>	<i>колибри</i>

При способі опущення, який призводить до повної втрати колориту і забарвлення реалій, перекладачі вдавалися дуже рідко. В українському перекладі цей спосіб складає 2,4%, а в російському — 1,6%. Загалом перекладачі опускали побутові реалії та реалії світу природи, але були випадки опущення топонімів, передача яких не представляла труднощів.

<i>the Island of Philæ</i>	—	—
<i>dahabeeyah</i>	—	—
<i>Kukuanaaland</i>	—	—

Компенсацію при використанні даного способу нами було зазначено лише один раз в українському перекладі.

Найрідшим способом передачі реалій в обох мовах став **описовий переклад**, частотність якого в українському перекладі складає 1,3%, а в російському перекладі — 1%. Описовий спосіб, хоча й робить реалію зрозумілою для іншомовного читача, але за умовою втрати її національного, етнічного забарвлення. Так були передані побутові реалії, реалії державного устрою та громадського життя, реалії природного світу.

<i>voor-kisse</i>	<i>місце кучера</i>	<i>место кучера</i>
<i>Khamsin</i>	<i>пустельний вітер</i>	—
<i>pabas</i>	<i>жерці</i>	<i>жрецы</i>

Рідке використання опущення та описового перекладу мотивоване пригодницьким жанром романів, що вимагає від перекладачів передачі усіх екзотичних слів та явищ.

Незважаючи на те, що кількісні дані способів перекладу реалій на російську та українську мови майже однакові, нерідко зустрічалися різні рішення щодо вибору способу перекладу.

<i>Solomon</i>	Соломон	пророк Екклезіаст
<i>Horus</i>	Гор	Горус
<i>East London</i>	Іст-Лондон — порт в Південній Африці, на березі Індійського океану	Іст-Лондон
<i>Veldt</i>	вельди — південноафриканська степ	вельды
<i>Flower war</i>	—	Цветочные войны
<i>Squire</i>	поміщик	сквайр — дворянин, поміщик
<i>Khamsin</i>	пустельний вітер	хамсин — ветер; то же, что и самум в Сахаре.
<i>Ocelot</i>	— кішка (компенсація)	оцелот — крупное хищное животное из семейства кошачих, распространенное в тропической Америке
<i>Fland</i>	— південноафриканська, або лосина, антилопа канна	антилопа канна

Також далі наведемо таблицю щодо кількісних даних способів перекладу реалій на російську та українську мови.

Способи передачі реалій	Український переклад	Російський переклад
Змішаний переклад	200 (54,7%)	202 (55,1%)
Транскрипція та гранслітерація	79 (21,6%)	81 (22,1%)
Традиційна відповідність	56 (15,3%)	57 (15,5%)
Уточнюючий переклад	10 (2,7%)	8 (2,1%)
Опущення	9 (2,4%)	6 (1,6%)
Калькування	6 (1,6%)	7 (1,9%)
Описовий переклад	5 (1,3%)	4 (1%)
Усього	365 (100%)	365 (100%)

Ми можемо стверджувати, що перекладачам вдалося передати незвичайну, чужоземну атмосферу романів, екзотичність реалій та національний колорит, про що свідчить рідкість використання опущення та описового перекладу. І хоча більшість реалій, а саме реалій африканських та

індіанських, невідомі для російськомовного та україномовного читачів, перекладачі знайшли відповідні способи перекладу, за якими реалії не тільки зберегли свої характерні форми, а й стали зрозумілими отримувачам текстів. При перекладі творів перекладачі керувалися наміром зберегти усі національно-специфічні відтінки реалій, адже у пригодницьких романах вони грають дуже важливу роль, відтворюють та понурюють читача у світ зовсім іншого життя та авантюри.

Успішність використанні того чи іншого способу перекладу обумовлена і самою реалією, і стилем тексту, аудиторією на яку він розрахований. Тут не існує точної системи щодо того, як саме треба перекладати — кожен випадок треба розглядати окремо та дуже уважно, адже передача реалій — це не тільки переклад з різних мов, але в першу чергу — переклад з однієї культури на іншу. Потрібно намагатися максимально відтворити у іншомовного читача такі ж самі асоціації, як ті, що з'являються у читача тексту оригіналу. Проте не слід надмірно зациклюватися на збереженні національного, етнічного забарвлення, адже трапляються випадки, коли більш важливим є передати саму конотацію реалії.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: учеб. пособие / И. С. Алексеева. — СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Академия, 2004. — 352 с.
2. Алексеева М. Л. Теория и практика перевода : реалии: учебное пособие / М. Л. Алексеева ; ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т». — Екатеринбург, 2008. — 205 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод : Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. — М. : Международные отношения, 1975. — 240 с.
4. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. М.: Русский язык, 1980. 320 с.
5. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. — М.:Изд-во МГУ, 1973. — 1038 с.
6. Виноградов В. С. Введение в переводоведение : общие и лексические вопросы / В. С. Виноградов. — М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. — 224 с.
7. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. — М.: Высшая школа, 1986. — 341 с.
8. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. — М.: Р.Валент, 2002. — 133 с.
9. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи — М.: Р. Валент, 2005. — 416 с.
10. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Т. А. Казакова. — СПб. : Союз, 2001. — 320 с.

11. Реформаторский А. А. Введение в языковедение : учеб. для философ. фак. пед. ин-тов. — М., 1967. — 275 с.
12. Рецкер Я. И. Задачи сопоставительного анализа переводов. // Теория и критика перевода. Л.: Издательство Ленинградского Университета, 1962. — С. 42-52.
13. Томахин Г. Д. Лингвострановедение: что это такое? // ИЯШ. — 1996. — № 6. — С. 22-27.
14. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре // ИЯШ. — 1997. — №3. — С. 13-18.
15. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. — 5-е изд. — СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. — 416 с.
16. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. — М.: Воениздат, 1973. — 280с.
17. Н. Rider Haggard. Allan Quatermain — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gutenberg.org/files/711/711-h/711-h.htm>
18. Н. Rider Haggard. Heu-Heu — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://gutenberg.net.au/ebooks02/0200191h.html>
19. Н. Rider Haggard. King Solomon's Mines — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.gutenberg.org/files/2166/2166-h/2166-h.htm>
20. Н. Rider Haggard. Montezuma's Daughter — [Электронный ресурс]. Режим доступа: [www.gutenberg.org/files/1848/1848-h/1848-h.htm#link2HCH0013](http://www.gutenberg.org/files/1848/1848-h/1848-h.htm#link2HCH0013)
21. Н. Rider Haggard. The Ivory Child — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gutenberg.org/files/2841/2841-h/2841-h.htm>
22. Г. Р. Хаггард. Аллан Кватермэн — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://lib.ru/HAGGARD/quoterman.txt>
23. Г. Р. Хаггард. Дитя из слоновой кости — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.litmir.me/br/?b=11453>
24. Г. Р. Хаггард. Дочь Монтесуми — [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://loveread.ec/read\\_book.php?id=15655&p=1](http://loveread.ec/read_book.php?id=15655&p=1)
25. Г. Р. Хаггард. Копи царя Соломона — [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://librebook.me/king\\_solomon\\_s\\_mines/vol1/2](http://librebook.me/king_solomon_s_mines/vol1/2)
26. Г. Р. Хаггард. Чудовище — [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.litmir.me/br/?b=205415&p=1>
27. Г. Р. Хаггард. Копальці царя Соломона. Дочка Монтесуми — [Электронний ресурс]. Режим доступа: <https://www.litmir.me/br/?b=202714>
28. Г. Р. Хаггард. У серці Африки, або Пригоди Аллана Квотермейна — [Электронний ресурс]. Режим доступа: [https://royallib.com/read/haard\\_genr/u\\_serts\\_afriki\\_abo\\_prigodi\\_allana\\_kvotermeyna.html#0](https://royallib.com/read/haard_genr/u_serts_afriki_abo_prigodi_allana_kvotermeyna.html#0)
29. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. — М.: УРСС : Едиториал УРСС, 2004. — 571 с.

30. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Рос. акад. наук, ИНИОН, [Федер. прогр. книгоизд. России]; гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин. — М.: Интелвак, 2001. — 1263 с.

## КУЛІНАРНІ РЕАЛІЇ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

Реалії постійно вивчалися та вивчаються багатьма лінгвістами, а особливу цікавість представляють способи передачі реалій з мови оригіналу на мову перекладу. Реалії у кулінарному контексті вивчалися нечасто та досі являють собою не абияку складність для перекладача. Саме тому, так важливо вивчати реалії у кулінарному контексті та способи їх передачі.

**Метою** нашого дослідження являється опис американських кулінарних реалій у тексті та аналіз способів їх передачі в російському тексті. Досягнення поставленої мети вимагало вирішення конкретних завдань:

- Розглянути теоретичні передумови проблеми;
- Ознайомитися зі структурними та жанровими особливостями книги, що є матеріалом дослідження;

- Класифікувати та проаналізувати реалії за семантичним принципом;

- Типізувати реалії по способам передачі у перекладі тексту;

**Матеріалом** дослідження послуговували 257 реалій відібраних способом суцільної вибірки у книзі «At Home on the Range». Ця книга була написана Міграгет Ярдлі Поттер у 1947 році та перевидана у 1975 році. Але у 2012 вступом Маргарет Поттер – Елізабет Гілберт – перевидає книгу доповнивши її вступом від себе. Книга описує реалії американського побуту та багато реалій американської національної кухні. «At Home on the Range» може сприйматися не тільки як кулінарна книга, а і як культурологічний довідник з американського життя.

**Теоретично-методологічним** підґрунтям нашого дослідження є праці відомих лінгвістів та перекладознавців: І. С. Алексєєвої, Є. М. Верещагіна та В. Г. Костомарова, І. В. Корунця, Л. К. Латишева та А. Л. Семенова, Ю. В. Піввуєвої та Є. В. Двойніної, О. В. Ребрія, А. А. Реформатського, С. П. Романової та А. Л. Коралової, О. О. Селівнової та А. В. Федорова.

Перш ніж розглянути класифікації реалій та способи перекладу, ми звернулися до визначення терміну «реалія». Аналіз теоретичних джерел з цієї проблеми показав, що реалії можна поділити на три групи згідно з їх точки зору. *Перші* вбачали, що реалія – це предмет, як, наприклад, відома вчена О. С. Ахманова [6, 370]. *Другі*, як то Л. Л. Нелюбін, стверджували, що реалією є предмет та слово [7, 118]. *Треті* як, наприклад, українська вчена Р. П. Зорівчак, наголошували на тому, що реалія має вживатися тільки у лінгвістичному сенсі [9, 58].

Отже, спираючись на усі розглянуті нами визначення реалії, ми сформуваємо власне: *Реалії – це словесні комплекси, лексичні або фразеологічні одиниці, характерні для даного народу, які охоплюють сферу людського побуту, життя, традицій та національного колориту.*

Реалії, як правило, класифікують за *структурним* та *семантичним* принципами. У нашій роботі було детально розглянуто класифікації реалій: В. С. Віноградова [2, 104-112], Ж. А. Голікової [4, 190], І. С. Алексєєвої



[1, 181] та С. І. Влахова і С. П. Флоріна [3, 50]. Майже всі лінгвісти, які вивчали реалії, класифікуючи їх за семантичним принципом, дійшли схожих висновків, виокремлюючи такі види семантичних реалій як: географічні, етнографічні та соціально-політичні реалії.

Особливо виділяються *етнографічні реалії*, які зустрічаються в усіх класифікаціях, та, на думку експертів, включають до себе реалії пов'язані з кулінарією. Так, наприклад, В.С. Віноградов виокремлював у етнографічних реаліях їжу та напої, тож ми вважаємо кулінарні реалії *підвидом етнографічних*.

Кулінарні реалії, у свою чергу, можна класифікувати згідно з чотирма параметрами:

1. *Інгредієнти* страви – **62,8%**. Частіше за все зустрічалися інгредієнти *риба* та *помідор*, у середньому 4,5% кожна група, а також *курка*, *масло* та *шинка* 3,8% відповідно.

2. *Спосіб приготування та характеристика* страви **40,4%**. За способом приготування превалювали лексеми *boiled* (3.9%), *baked* (3.9%), *spiced* (2.9%) та *canned* (2.9%). За характеристикою страви, частіше зустрічалися лексеми *white* (3,9%), *country*, *old-fashioned*, *green* та *wild* (2,9%) відповідно.

3. *Топоніми та етноніми* у складі реалії – **17,2%**. У цій групі найчастішими етнонімами були *America* та *France*, а найчастішими топонімами виявились *Manhattan*, *Virginia*, *Caen* та *Béarnaise*.

4. *Види страв* – **100%**. Ця група включала назви супів, гарнірів (рагу), салатів, страв з овочів та закусок, м'ясних страв, риби та морепродуктів, страв з яєць, соусів та джемів, випічки (пирогів, запіканок та десертів), напоїв, консервів, пасти. У цій категорії найчастіше зустрічалися реалії обозначаючи випічку (27,9%), м'ясні страви (11,9%), соуси та джеми (11,5%), салати, страви з овочів та закуски (9,4%).

Наше практичне дослідження також включає в себе вивчення лінгвокультури, пояснюючи високу частоту досліджуваних типів реалій. Ми довели, що кількісні дані пояснюються географічними та історичними фактами, такими як місце народження автора та довгий і складний період колонізації Америки. Вони також можуть бути визначені авторським соціальним класом та деякими культурними причинами.

Так, наприклад, висока частотність вживання страв із *риби* та *томатів*, підкреслює той факт, що автор книги була родом з Філадельфії, міста, яке омиває ріка Делавар. Так само, місто розташоване відносно близько до Атлантичного океану, що, знов-таки, обумовлює високу частотність використання риби у харчовій культурі американців цієї місцевості. Також, такі інгредієнти, як *кукурудза* та *картопля* культивувалася ще за часів кореневого населення (індійців), а *селера* була улюбленим овочем перших креольців.

Щодо способів приготування страв, вони обумовлюються ще і історичними чинниками. Наприклад, *консервування страв*. Про нього писала Елізабет Гілберт у передмові, підкреслюючи, що: «Кулінарна книга моєї

прабабусі" побачила світ у несприятливий період американської гастрономічної історії, коли у американців розпочався злощасне кохання з напівфабрикатами та "зручною" їжею, консервами та електронною побутовою технікою, порошковим картопляним пюре та липкими солодкими "салатами" з зефіром» [9, 14]. Тобто спираючись на слова автора ми виявили, що в ті часи консервована їжа та продукти швидкого приготування набували популярності, що, цілком закономірно, відображалось у мові.

Цікаво було спостерігати, як само відображалися у реаліях *етнонімічні* та *топонімічні* компоненти. Беручи до уваги той факт, що за часів колонізації Америки, на її території перебувало багато національностей, то це не могло не вплинути на мову. Саме тому, при аналізі реалій, нами було виявлено багату кількість французьких, англійських, іспанських, італійських та ін. страв.

Шляхи вирішення нерепекладаємості реалій розглядали багато дослідників як С. І. Влахов, В. С. Віноградов, Ж. А. Голікова, Е. В. Двойніна, Р. П. Зорівчак, В. С. Комісаров, І. В. Корунець, А. Л. Коралова, Л. К. Латинцев, Ю. В. Піввуєва, С. П. Романова, А. Л. Семенов, А. В. Федоров, але за бязову, у нашому дослідженні, було обрано класифікацію способів передачі реалій С. І. Влахова та С. П. Флоріна [6, 93].

Усього було проаналізовано та класифіковано 257 реалій у книзі Елізабет Гілберт «At Home on the Range» [8]. Аналіз було здійснено спираючись на російський переклад Ю. Ю. Змієвої – «Кулинарная книга моей прабабушки. Книга для чтения и наслаждения» [9].

Перш за все, слід відмітити, що реалії передавалися двома способами: **некомбінованим** (58%) та **комбінованим** (42%).

**Некомбіновані способи передачі реалій включали в себе класичні способи перекладу реалій:**

- Калькування (30%): *Bird's-nest pudding* – Пудинг «птичье гнездо»;
- Опис (11,7%): *Scrapple* – Свинина с кукурузной крупой и кореньями;
- Родо-видовий відповідник (7,4%): *Boiled rock fish* – Целая рыба;
- Транскрипцію та транслітерацію (5,4%): *Submarine sandwiches* – Сэндвичи «субмарины»;
- Функціональний аналог (3,5): *Canapé cake* – Бутербродный торт;

**Комбіновані способи передачі реалій** включали в себе комбінацію двох або трьох способів передачі:

- Калькування та опис (14,8%): *English plum pudding* – Английский пудинг с изюмом и цукатами;
- Калькування та транскрипція (13,6%): *Baby's mint julep* – «Детский мятный джулеп»;

- Калькування та функціональний аналог (5,8%): *Irish shepherd's pie* – *Ирландская пастушья запеканка*;
- Калькування та родо-видовий відповідник (3,9%): *Shrimps with curried mayonnaise* – *Креветки с соусом карри*;
- Родо-видовий відповідник та опис (1,9%): *Country shortcake* – *Пирог по-деревенски*;
- Родо-видовий відповідник та функціональний аналог (1,6%): *Bathing suit sandwiches* – *Пляжные бутерброды*;
- Транскрипція тародо-видовий відповідник (0,4%): *Vinaigrette dressing* – *Соуса «Винегрет»*.

Проаналізувавши способи передачі реалій-страв при перекладі ми були не згодні з деякими перекладацькими рішеннями та запропонували власні варіанти перекладу, наприклад:

- **Така реалія як *fish wiggle***, була перекладена словосполученням *рибний живчик*, що на наш погляд, може бути не зрозумілим російськомовному читачу. З контексту стає зрозумілим, що це рибна запіканка з додаванням відвареного гороху, але, на наш погляд *рибний живчик* асоціюється із дуже жвавою рибою, а не запіканкою. Тому у цьому випадку краще було б передати реалію описово: «Рыбная запеканка на скорую руку».

- Реалію *cloverleaf rolls* автор передає як *клеверные листки*. На нашу думку, краще було б використати конкретизацію та передати реалію як «Булочки в формі клевера», що допомогло б внести ясність для читачів.

- Реалію *antipasto* перекладач передає як *антипаста по-італійськи*, що, на наш погляд, не несе в собі ні якого сенсу, особливо без наявності контексту. Слово «antipasto» з італійської це «закуска», але ж навряд багато читачів знає італійську мову та зможе впізнати в ньому класифікацію страви.

- Реалію *country shortcake* перекладач зводить до варіанту *пирог по-деревенськи*, але, на нашу думку, в цьому контексті краще було б підкреслити специфіку такого пирога – «Слоеный пирог по-деревенски».

- Ще один приклад перекладу ми вважаємо не досить вдалим: *codfish cakes* – *фішбургери із трески*. Справа у тому, що із контексту стає зрозумілим, що це звичайні рибні котлети, а слово *фішбургер* підкреслює, що ця котлета повинна знаходитися між двома булочками (як гамбургер), хоч ні про які булочки в рецепті не йде мова. Ми пропонуємо перекласти цю реалію калькуванням та функційним аналогом: «Котлеты из трески».

**Однак**, в цілому вважаємо переклад Юлії Змієвої цілком адекватним та змістовним.

Отже, передача реалій-страв становить труднощі для перекладача та потребує дуже детального вивчення лінгвокультури країни мови перекладу та мови оригіналу. Аналіз кулінарних реалій показав, що завдяки контексту, а саме, наявності рецепта, перекладач має безліч підказок для вірної передачі іншомовної реалії. Також, було виявлено, що при перекладі домінуючими

способами передачі були калькування та опис. Це явище ми пояснюємо тим, що кулінарне мистецтво стає все більш мультікультурним та відомим для всіх, саме тому перекладачу було зручно калькувати реалії або навпаки, їх описувати. Ще ми з'ясували, що американська харчова культура включала велику кількість французької, англійської, іспанської, італійської, індійської та навіть російської національної кухні, що сприяло формуванню неповторної американської кухні.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). – М.: Издательство Института среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе М.: Международные отношения, 1980. – 343 с.
4. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский – Learn to Translate by Translating from English into Russian: учеб. пособие. – 5-е изд., стер. – Минск: Новое знание, 2008. – 287 с.
5. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (На матеріалі англомовних перекладів української прози). – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1989. – 216 с.

## Словники

6. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Изд. второе, стереотипное. – М.: Сов. энциклопедия, 1969. – 607 с.
7. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – 3-е изд. – М.: Флинта : Наука, 2003. – 320 с.

## Матеріал дослідження

8. Gilbert E. At home on the range. – S. Francisco: McSWEENEY'S BOOKS, 2012. – 256 p.
9. Гилберт Э. Кулинарная книга моей прабабушки. Книга для чтения и наслаждения. – М. : ДИПОЛ классик, 2014 – 290 с.

## ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Наша стаття присвячена дослідженню лексичних трансформацій та причин, які зумовлюють їх використання при перекладі англомовної художньої літератури на російську мову.

Переклад майже завжди зв'язаний з подоланням бар'єрів. А перед перекладачем художньої літератури постає особливе завдання, адже читач перекладу повинен отримати такий самий емоційний вплив, як і читач оригіналу. Рідко коли цього можна досягнути звичайною підстановкою слів. Існує багато об'єктивних причин (норми і ресурси цільової мови, вимоги стилю та жанру тощо), через які перекладач змушений шукати інші форми вираження думки. Проте, перекладач може цього досягнути завдяки використанню різноманітних перекладацьких засобів, зокрема трансформацій (граматичних та лексичних).

Передача смислової інформації тексту – головна задача будь-якого перекладача. Всі види і характеристики смислової інформації – функціональна, стилістична, смислова – не може бути передана без відтворення смислової інформації, оскільки вся решта змісту компонентів повідомлення нашаровується на смислову інформацію, витягується з неї, підказується нею, трансформується в образні асоціації.

У нашому дослідженні розглядаються випадки використання лексичних трансформацій, які було відібрано методом суцільної вибірки з тексту роману Сідні Шелдона «Незнайомець у дзеркалі» (Sidney Sheldon – A Stranger in the Mirror), та двох його перекладів на російську мову. Переклади з англійської здійснили Т. А. Перцева (1999) та Л. А. Лунькова (2007).

Як і у теорії, де перекладознавці формують різні визначення перекладу, так і у практиці не існує двох абсолютно ідентичних перекладів. Переклад, як і будь-яка мовна діяльність не здійснюється за єдиною моделлю. Вибір оптимального способу аналізу тексту на мові оригіналу, та формування тексту на мові перекладу зумовлений конкретними умовами міжмовної комунікації. Тому, в процесі перекладу використовуються і граматичні трансформації, і лексико-синтаксичні перифрази, і семантичні перетворення.

В. С. Виноградов так писав про трансформаційний переклад: «переклад трактується як перетворення тексту вихідної мови в текст на мові перекладу. Перекладач сприймає оригінал, виробляє в свідомості ряд міжмовних трансформацій і "видає" готовий переклад. Головними виявляються операції по перетворенню так званих "ядерних синтаксичних структур", які збігаються в різних мовах і характеризуються спільністю логіко-синтаксичних зв'язків і лексичного складу. Іншими словами, текст оригіналу розуміється як сукупність вихідних структур, яким повинні бути відповідності в мові перекладу або ці відповідності повинні "виводитися" згідно з правилами трансформації» [2, 27]. Жодний словник не може

передбачити усе різноманіття контекстуальних значень, які реалізуються у мовному процесі і перекладачу частіше зустрічаються такі відмінності, які неможливо перекласти з використанням простих заміни однієї мови одиницями іншої мови без втрати змісту. У таких випадках він повинен знайти певні засоби передачі змісту оригіналу, які будуть мати такі самі функції впливу на читача перекладу, які виконував оригінал, коли його читав носій мови або сам перекладач. Такі міжмовні перетворення, які перекладач використовує для того, щоб досягти еквівалентності текстів оригіналу і перекладу називають перекладацькими трансформаціями. А. Л. Семьонов каже, що “трансформації, які відбуваються при перекладі, варто розглядати, з однієї сторони, як перефразування тексту оригіналу засобами перекладної мови, а з іншої – як адаптацію тексту перекладу до умов сприйняття повідомлення його отримувачем” [4, 74]. Зостосовуючи різноманітні трансформації, зміна змісту є неменучою, а намагання максимально зберегти зміст може привести до втраг стилістичного характеру.

Фахівці в галузі теорії перекладу не прийшли до спільної думки щодо самої суті поняття трансформації. Тому існує багато класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих теоретиками перекладу, лінгвістами та іншими авторами, яких турбувало це питання. Під час роботи було розглянуто класифікації Л.К. Латишева, Л.С. Бархударова, В. Н. Комісарова, Т. А. Казакової, С.П. Романової та А.Л. Коралової, А. М. Фітерман та Т. Р. Левицької та інших. У нашій роботі за робочу ми взяли класифікацію лексичних трансформацій, яку запропонував Я. Й. Рецкер, бо вважаємо її найбільш повною та такою, яка краще за інші дозволить яскраво та наочно проаналізувати лексичні трансформації при перекладі.

Прийоми логічного мислення, за допомогою яких перекладач розкриває значення іншомовного слова у контексті та знаходить йому відповідник у перекладацькій мові, який не співпадає зі словниковим, прийнято називати лексичними трансформаціями [4]. У перекладацькому глумачному словнику Льва Нелюбіна знаходимо такі визначення лексичної трансформації: лексична трансформація це – “заміна перекладної лексичної одиниці словом або словосполученням іншої внутрішньої форми”. Це “відповідник, який не співпадає зі словниковим” [5, 96].

Варто відзначити, що Л. С. Бархударов (а з ним і інші дослідники) каже про те що, – різного роду трансформації здійснюються одночасно, тобто поєднуються один з одним — перестановка супроводжується заміною, граматичне перетворення супроводжується лексичним і т.д. [1]. Саме з таким складним, комплексним характером перекладацьких трансформацій часто має справу перекладач під час процесу перекладу. Використання трансформацій вимагає від перекладача творчості, майстерності та почуття міри.

Проаналізувавши використання лексичних трансформацій, ми можемо проілюструвати отримані результати за частотою використання шістьох прийомів лексичних трансформацій, які ми розглянули у даній роботі, таблицями:

Таблиця 1

Частотність використання лексичних трансформацій серед розглянутих прикладів у перекладі Л. А. Лунькової

Назва лексичної трансформації	Кількість прикладів	У відсотковому співвідношенні
Конкретизація значень	138	55 %
Цілісне перетворення	45	18 %
Модуляція	37	15 %
Генералізація значень	14	5 %
Компенсація втрат	9	4 %
Антонімічний переклад	7	3 %
Загалом випадків використання лексичних трансформацій	250	100 %

Таблиця (№2)

Частотність використання лексичних трансформацій серед розглянутих прикладів у перекладі Т. А. Перцевої

Назва лексичної трансформації	Кількість прикладів	У відсотковому співвідношенні
Конкретизація значень	93	37 %
Цілісне перетворення	39	16 %
Модуляція	34	14 %
Антонімічний переклад	6	2 %
Генералізація значень	5	2 %
Компенсація втрат	3	1 %
Загалом випадків використання лексичних трансформацій	180	72 %

Таблиці дають змогу зробити висновок, що загалом за частотністю використання конкретних видів лексичних трансформацій переклади доволі часто відрізнялись, що пояснюється суб'єктивними факторами. Група чинників суб'єктивного характеру складається з особистих індивідуальних особливостей перекладача (приналежність до певної епохи, культури,

соціуму, наявність компетентності та творчого потенціалу). Інтерферуючий вплив перекладацького сприйняття – це зміни в перекладі, що обумовлено його лінгвістичною підготовкою, віковою та історико-географічною дистанційованістю автора оригіналу від автора перекладу.

Найчастотнішою трансформацією в обох перекладах стала конкретизація значень, яка використовувалась для перекладу слів широкої семантики, термінів, також зважаючи на традицію російської художньої прози, в якій використовуються більш вузькі значення слів:

*It was Dessard's task to see that the group was agrèable [6, 13]*

*Дессар обязан был заботиться о подборе подходящих компаньонов [7, 12]*

*Поэтому Дессару постоянно приходилось брать на себя нелегкую обязанность – подбирать не слишком раздражающее общество [8, 11]*

Часто перекладачі обирали різні засоби перекладу. У першому прикладі Л. А. Лунькова використала **антонімічний переклад**, Т. А. Перцева скористалась **змістивним розвитком**, у другому перекладі один перекладач використав **антонімічний переклад**, інший – **трансформацію конкретизації**:

*"I'm here, Toby." [6, 36]*

*– Я не исчез, Тоби [7, 40]*

*– Слышу, Тоби [8, 33]*

*It was difficult to hear clearly through the door, but it sounded as though she was saying, 'You've killed me, you've killed me.' [6, 14]*

*Через дверь было трудно разобрать слова, но мне послышалось, будто она воскликнула: «вы меня убили, вы меня убили!» [7, 12]*

*Через дверь почти ничего не слышно, но она вроде бы повторяла: «Вы убили меня, вы убили меня!» [8, 11]*

Вчені також зауважують, що антонімічний переклад може виявитися єдиною можливістю адекватної передачі змісту оригіналу, проте наступні випадки показують, що часто перекладачі знаходять різні шляхи для його передачі:

*There was still a slim chance that the baby could be revived if they could get it out in time [6, 40]*

*Оставалась еще слабая надежда на то, что младенца удастся оживить, если они успеют вовремя его извлечь [7, 44]*

*Почти не было шансов на то, что его удастся оживить, даже если они смогут извлечь его как можно быстрее [8, 36]*

У попередньому прикладі ми зустрілись з випадком, коли перекладачі ідуть різними шляхами. Лише у перекладі Т. А. Перцевої ми знаходимо використання **антонімічного перекладу**.

Передостанньою у обранній нами класифікації лексичною трансформацією є **цілісне** перетворення, коли перетворюється внутрішня форма будь якого відрізка мовного ланцюжку – від окремого слова до синтагми, а іноді і цілого речення, при чому перетворюється не елементно, а



цілісно, так що видимий зв'язок між внутрішньою формою одиниць вихідної та перекладної мов уже не прослідковується:

*Something out of the ordinary was happening [6, 15]*

*Происходило нечто из ряда вон выходящее [7, 14]*

*Произошло нечто из ряда вон выходящее [8, 12]*

*Jeri turned to look at him and saw a naive, baby-faced kid, too young and too poorly dressed to be a mark [6, 47]*

*Джери повернулася, чтобы взглянуть на него, и увидела простоватого парнишку с детским лицом, слишком юного и слишком бедно одетого, чтобы представлять для нее интерес [7, 52]*

*Подняв голову, Джери увидела наивного юнца с детским лицом, слишком молодого и плохо одетого, чтобы оказаться легкой поживой [8, 53]*

Найширше цей прийом застосовується при перекладі фразеології у широкому сенсі слова. На щастя для перекладача, більшість розмовних та фразеологічних виразів мають словникові відповідники. Особливо багато таких відповідників – це словосполучення розмовної мови:

*I see [6, 15]*

*Понятно [7, 13]*

*Понятно... [8, 12]*

Найменш частотною виявилась трансформація компенсації втрат при перекладі, яку використовували, коли в оригіналі присутня народна мова, прислів'я та приказки, ідеоматичні та інші вислови, які мають своє специфічне забарвлення, яке втрачається при перекладі:

*Her figure was lumpy, the shape of an oversized, uncooked potato kugel [6, 20]*

*У нее была неуклюжая фигура, похожая на гигантскую несваренную картофельную крокетицу [7, 21]*

*Она не питала иллюзий относительно собственной внешности – неуклюжая глыбоподобная фигура, толстые ноги [8, 19]*

Головними факторами використання лексичних трансформацій при перекладі роману Сідні Шелдона "Незнайомець у дзеркалі" (Sidney Sheldon – A Stranger in the Mirror) на російську мову були об'єктивні фактори, тобто системні розбіжності двох мов. Звичайно на переклад впливала і особистість перекладача, тобто суб'єктивні фактори, що мало місце в обох перекладах. Саме тому переклад Л.А. Лунькової на нашу думку, є адекватнішим з двох проаналізованих перекладів, перекладач краще впоралась з поставленими перед нею задачами адекватно та якомога точніше описати та передати почуття, настрої та переживання героїв, навідміну від Т.А. Перцевої, яка часто опускала ті чи інші лексичні одиниці, а подекуди і цілі фрагменти тексту, що шкодило адекватній передачі оригіналу. Обидва перекладача використовували вище зазначені трансформації для уникнення викривлення сенсу твору і досягнення певного стилістичного ефекту.

## ЛИТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1975.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2
3. Гарбовский Н.К. Теория перевода / Учебник. – М.: МГУ, 2004.
4. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Высшая школа, 1974.
5. Семёнов А.Л. Основы общей теории перевода и переводческой деятельности – М.: Издательский центр “Академия”, 2008.
6. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь/Л.Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта: Наука 2003.
7. Sidney Sheldon A Stranger in the Mirror. – William Morrow and Company, 1976. – 322 p.
8. Сидни Шелдон – Незнакомец в зеркале – М.: АСТ, 2007.. – 542 с. (пер. Луньковой Л.А.)
9. Сидни Шелдон – Незнакомец в зеркале – М.: АСТ, 2015. – 517 с. (пер. Перцевой Т.А.)

## ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА .....	3
<i>Грабар А., к.ф.н., доц. О.С. Гринько</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ АГЕНТИВНОГО НЕЖИВОГО ПІДМЕТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ (на матеріалі англословного телесеріалу).....	4
<i>Денкова А.І., к.ф.н., доц. О.С. Гринько</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКРАННОГО ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЄЛЕСЕРІАЛУ (на матеріалі серіалу Sherlock BBC).....	10
<i>Діброва І., д.ф.н., проф. Матузкова О.П.</i> ХАРЧОВИЙ КОД КУЛЬТУРИ У ФРАЗЕОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ.....	16
<i>Драганова Ю. М., к.ф.н., доц. Єрмоєнко С.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА РОСІЙСЬКУ МОВУ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	21
<i>Карпенкова А., к.ф.н., доц. Яровенко Л. С.</i> ОЦІННІ ПРИКМЕТНИКИ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі сучасної англословної прози).....	26
<i>Пилипчук К., к.ф.н., доц. Болдирева А.Є.</i> ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ПРО СТАВЛЕННЯ ДО ОBOB'ЯЗКІВ В РОСІЙСЬКОМОВНІЙ, УКРАЇНОМОВНІЙ, ІСПАНОМОВНІЙ Й АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ .....	33
<i>Сліпушенко Г.Ю., к.ф.н., доц. Болдирева А.Є.</i> ЗВУКОНАСЛІДУВАННЯ ТА ВИГУКИ В ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНИХ КОМІКСІВ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ.....	40
<i>Солотіна О., к.ф.н., доц. Яровенко Л. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АДВЕРБІАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ РУХУ (на матеріалі сучасної англословної прози).....	47
<i>Сорокавашина І., к.ф.н., доц. Єрмоєнко С.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ....	55
<i>Трач Н.В., к.ф.н., доц. Болдирева А.Є.</i> РЕАЛІЇ В ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ Г. ХАГГАРДА УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ.....	60
<i>Форманюк В., д.ф.н., проф. Матузкова О. П.</i> КУЛІНАРНІ РЕАЛІЇ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ.....	71
<i>Черкасов М., к.ф.н., доц. Кириллова М. Д.</i> ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ.....	76

